

HU-TOETSBELEID

TOELICHTING EN ONDERBOUWING

Dienst Onderwijs, Onderzoek & Studentzaken, mei 2025

INHOUD

INLEIDING	3
1. TOELICHTING EN ONDERBOUWING BIJ HU-TOETSBELEID	6
1.1 Beroepsbekwaamheid	6
1.2 Samenhang tussen onderwijs en toetsing	8
1.3 Functies van toetsen	10
2. LEVEREN EN BORGEN VAN TOETSKWALITEIT	12
2.1 Toetsbeleid	12
2.2 Toetsprogramma	13
2.3 Toetsen	17
2.4 Toetsorganisatie	21
2.5 Toetsbekwaamheid	25
2.6 Kwaliteitszorg bij toetsing	27
3. FORMELE KADERS	31
4. BEGRIPPENLIJST	32
5. BRONNENLIJST	36
BIJLAGE A. HU-VISIE OP ONDERWIJS EN ONDERZOEK: IMPACT OP TOETSING	40
Ontwikkelingsgericht toetsen	40
Rijke leeromgevingen en toetsing	40
Flexibel toetsen	42
BIJLAGE B. PROGRAMMATISCH TOETSEN	44
COLOFON	49

INLEIDING

Het HU-toetsbeleid bestaat uit twee documenten: HU-toetsbeleid: Kwaliteitseisen en HU-toetsbeleid: Toelichting en onderbouwing. Beide documenten samen vervangen het HU-toetskader (2017).

In dit hogeschoolbrede beleidsstuk leggen we voor alle opleidingen van Hogeschool Utrecht de gezamenlijke afspraken vast rond toetsing. Deze gezamenlijke afspraken zijn geformuleerd in de vorm van een set kwaliteitseisen. Instituten en/of opleidingen verhouden zich tot het HU-toetsbeleid¹ en vullen op instituuts- en/of opleidingsniveau het toetsbeleid verder in. Voor deze uitwerking op instituuts- en/of opleidingsniveau bieden we op ÉÉN HU een format.

De kwaliteitseisen in het HU-toetsbeleid gelden voor alle minoren, Associate degree-opleidingen, bachelors en masters aan Hogeschool Utrecht. Ook gelden de kwaliteitseisen voor non-degree onderwijs, onder andere microcredentials, waarbij ieder instituut beslist of apart toetsbeleid voor het non-degree onderwijs noodzakelijk is of dat het wordt opgenomen in het reguliere toetsbeleid.

Studentsucces en missiegedreven opgaven

De HU blijft de komende jaren vooral inzetten op de ambities studentsucces en missiegedreven opgaven. Bij het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van onderwijs en toetsing staat dan ook de vraag centraal: draagt dat wat wij doen bij aan het realiseren van deze ambities?

Allereerst studentsucces. De voorlopige definitie van wat we bij de HU onder studentsucces verstaan luidt als volgt: *“Studentsucces is de bredere persoonsvorming die de student tijdens de studietijd doormaakt. [...] Zonder de vorm of de uitkomst vast te leggen, gaat studentsucces erom dat de potentie van de student tot ontwikkeling gebracht wordt, dat de student leert en floreert vanuit de eigen unieke oriëntatie en kracht en dat de student zodoende optimaal voorbereid wordt op de toekomstige rol als betrokken professional in een complexe en veranderende maatschappij.”* (Schulte et al., 2023).

Het is van belang om, bij het ontwerpen en uitvoeren van onderwijs en toetsing, te redeneren vanuit dit streven naar studentsucces. Verschillende werkwijzen zijn mogelijk. Welke toetsvormen geven bijvoorbeeld ruimte om de potentie van de student zoveel mogelijk tot ontwikkeling te brengen? Zo wordt het streven naar studentsucces een ijkpunt voor kwaliteit.

¹ Volgens het Bestuurs- en Beheersreglement van Hogeschool Utrecht wordt de term ‘beleid’ gebruikt voor HU-beleid dat is vastgesteld door het College van Bestuur en dat dient als kader voor plannen van instituten, kenniscentra en diensten. Als het gaat om toetsing echter wordt het begrip ‘beleid’ doorgaans breder gebruikt; op instellings-, instituuts- en opleidingsniveau wordt gesproken van toetsbeleid (Martens, Moerkerke & Metz, 2023). Daarnaast is ‘toetsbeleid’ één van de onderdelen van het toetsweb en als zodanig verweven met de andere onderdelen (toetsprogramma, toets(tak)en, toetsbekwaamheid en toetsorganisatie; Van Schilt-Mol & Joosten-ten Brinke, 2023). Het begrip ‘toetsbeleid’ is daarom van belang in het spreken en handelen over toetsing op opleidings- en instituutsniveau.

Met missiegedreven opgaven worden concrete, ambitieuze maatschappelijke vraagstukken bedoeld, bijvoorbeeld op het gebied van klimaat, gezondheid, digitalisering, veiligheid en mobiliteit. Studenten, docenten, onderzoekers en partners uit de praktijk werken vanuit verschillende perspectieven samen aan oplossingen voor actuele problemen, die vaak dermate complex zijn dat ze niet kunnen worden opgelost vanuit één discipline of invalshoek. Ze vragen om een slimme en creatieve aanpak, om intensieve samenwerking tussen mensen en organisaties (HU, 2023). Curriculumoverstijgend denken en een externe gerichtheid zijn hierbij essentieel.

Bij het ontwerpen van onderwijs en toetsing is het van belang om in je overwegingen mee te nemen in hoeverre er aan een maatschappelijk vraagstuk wordt gewerkt en of de mogelijkheden van co-creatie voldoende zijn benut.

Opbouw van het HU-toetsbeleid

We starten het HU-toetsbeleid met een hoofdstuk waarin een aantal onderwijskundige begrippen wordt toegelicht. Dit heeft als doel te komen tot gedeelde taal rond toetsing. Deze begrippen, zoals bijvoorbeeld *constructive alignment*, zijn van belang om elkaar in het gesprek rond toetsing en toetsbeleid te kunnen begrijpen, ook wanneer verschillende keuzes worden gemaakt.

In [hoofdstuk 2](#) volgt de kern van het HU-toetsbeleid: de kwaliteitseisen. Deze zijn ingedeeld rond de verschillende onderdelen van het toetsweb. De kwaliteitseisen weerspiegelen de minimumvereisten rond toetskwaliteit. Toch geldt hier het principe 'comply or explain'. Wanneer opleidingen vanwege hun beroepscontext of specifieke opleidingsvisie andere keuzes maken, dienen ze in hun toetsbeleid te onderbouwen hoe aan de kwaliteitsvereisten voor toetsing wordt voldaan. Ook dan is het van belang dat de eigen aanpak aansluit op de HU-visie op onderwijs en onderzoek (HU, 2022a).

In hoofdstuk 3 en 4 volgen respectievelijk:

- de formele en wettelijke kaders in relatie tot toetsing ([hoofdstuk 3](#));
- een begrippenlijst; We beschrijven hier wat we binnen de HU onder een aantal veel gebruikte termen verstaan ([hoofdstuk 4](#)).

In [bijlage A](#) beschrijven we het ontwikkelperspectief van toetsing binnen de HU². We gaan in op ontwikkelingsgericht toetsen, rijke leeromgevingen en flexibel toetsen. Een groot deel van de HU werkt volgens de principes die hier aan bod komen, voor andere opleidingen wordt het ontwikkelperspectief hier nader toegelicht.

[Bijlage B](#) is toegevoegd voor opleidingen die werken volgens de principes van programmatisch toetsen. We willen hierbij benadrukken dat programmatisch toetsen geen HU-beleid is, maar een mogelijke keuze van een opleiding. Van belang is dat de keuze die gemaakt wordt, past bij de visie van de opleiding op onderwijs en toetsing en het beroep waartoe wordt opgeleid. Er zijn diverse manieren om vorm te geven aan ontwikkelingsgerichte toetsing. Programmatisch toetsen is daar één van. Inbedding in de HU vergt een aantal overkoepelende afspraken, omdat programmatisch toetsen op een aantal punten anders is dan andere manieren van toetsen. Deze afspraken komen in bijlage B aan bod.

² Gebaseerd op de HU-visie op onderwijs en onderzoek, *Samen voor de toekomst* (2022a).

Perspectief van de HU-medewerker

Bij de HU werken we studentgericht en we gebruiken dan ook woorden die zoveel mogelijk aansluiten bij het perspectief van de student. In het gesprek over toetsing gaat het dan om 'aantonen' of 'bewijzen' van leeruitkomsten. Omdat het HU-toetsbeleid inzoomt op de rollen van de medewerkers die verantwoordelijk zijn voor ofwel het leveren ofwel het borgen van toetskwaliteit, spreken we hier vanuit het perspectief van die medewerkers. Dat is de reden dat we in het HU-toetsbeleid kiezen voor woorden als 'waarderen', 'valideren' en 'beoordelen'.

Impact op andere kaders

Het HU-toetsbeleid dient als beleidsonderlegger voor afspraken in de Onderwijs- en examenregeling (OER) en heeft mogelijk ook impact op het Reglement Examencommissies (2024b), het Reglement Toetsen (2024d) en het Reglement Onregelmatigheden (2024c).

Het HU-toetsbeleid heeft een looptijd van 5 jaar (2025-2030). Het is de bedoeling dat instituten en/of opleidingen in de periode 2025-2028 het eigen toetsbeleid actualiseren aan de hand van dit hogeschoolbrede toetsbeleid. Adequate facilitering hoort daarbij. Van belang is dat de betrokken collega's de ruimte hebben om ervaring, kennis en inzichten te delen binnen en tussen instituten. Het gesprek over toetskwaliteit maakt hierbij deel uit van het bredere gesprek over onderwijskwaliteit en kwaliteitsbeleid. Dit bredere gesprek over kwaliteit wordt de kwaliteitsdialoog genoemd, zie de Handreiking Kwaliteitsdialoog op ÉÉN HU.

Monitoring en evaluatie van de implementatie van het HU-toetsbeleid vindt plaats in 2027 en 2029, op basis van de kwaliteitseisen in hoofdstuk 2.

Tot slot

Het HU-toetsbeleid beoogt:

- helderheid te geven over de minimale kwaliteitseisen voor het leveren en borgen van toetskwaliteit;
- richtinggevend te zijn met betrekking tot het formuleren van instituuts- en/of opleidingstoetsbeleid;
- herkenbaar te zijn voor de gehele HU-gemeenschap en dus de breedte en diversiteit van de HU met betrekking tot de visie op en uitwerking van toetsing weer te geven;
- leesbaar te zijn voor alle collega's binnen de HU die zich in enige vorm met toetsing bezighouden.

Er is door veel collega's aan het HU-toetsbeleid gewerkt. Collega's en studenten hebben input geleverd via een vragenlijst en in verschillende meedenksessies. Studenten hebben daarnaast diverse perspectieven gedeeld in een speciale workshop over toetsing. Er zijn tal van individuele gesprekken gevoerd om deelonderwerpen uit te diepen en een 40-tal collega's heeft feedback gegeven op de concepttekst. Tenslotte is de tekst voorgelegd aan alle instituutsdirecteuren en examencommissies voor een uitvoerbaarheidstoets.

Op deze plaats willen we graag iedereen die meegedacht of meegeschreven heeft, van harte bedanken voor alle inzet en betrokkenheid.

1. TOELICHTING EN ONDERBOUWING BIJ HU-TOETSBELEID

In dit eerste hoofdstuk gaan we in op een aantal belangrijke begrippen en concepten. Dit vormt de onderbouwing voor het beleid dat in [hoofdstuk 2](#) aan bod komt. Hiermee werken we aan een gedeelde taal rond onderwijs en toetsing en bieden we context voor de kwaliteitseisen.

1.1 Beroepsbekwaamheid

In het HBO leiden we studenten op tot professionals voor een specifieke beroepscontext. Onder beroepsbekwaamheid verstaan we dat de student op het moment van afstuderen voldoende bekwaam is om op Ad-, bachelor- of masterniveau te handelen in situaties die representatief zijn voor de kerntaken van het beoogde beroep en functieniveau.

Voor veel opleidingen in het HBO is de beroepsbekwaamheid landelijk vastgesteld in de vorm van beroeps- en/of opleidingskwalificaties. In een dergelijk landelijk profiel zijn de betreffende kwalificaties geoperationaliseerd in de vorm van bijvoorbeeld competenties, taakgebieden, beroepsrollen of leeruitkomsten. Opleidingen vertalen deze beroeps- en/of opleidingskwalificaties naar hun eindkwalificaties. In navolging van de NVAO spreken we hierbij ook wel van leerresultaten (NVAO, z.d.; NVAO, 2024). Op het niveau van eenheden spreken we van leeruitkomsten.

Generieke competenties, zoals onderzoekend vermogen, worden, als ze ontbreken in het landelijk profiel, verwerkt in de leerresultaten van de opleiding, zodat deze competenties een beroepsspecifieke inkleuring krijgen (Munneke & Rozendaal, 2023). In de eindkwalificaties, ofwel leerresultaten, dienen ook internationale standaarden, zoals de Dublin descriptoren, het Europees Kwalificatiekader en de Masterstandaarden een plaats te krijgen, als dit in het landelijke profiel nog niet gebeurd is.

Als een student alle leerresultaten van de opleiding in voldoende mate heeft aangetoond, dan betekent dit dat de student beroepsbekwaam op het betreffende niveau is. De examencommissie bewaakt onder andere het eindniveau en dient vast te stellen of de student voldoet aan de voorwaarden die de onderwijs- en examenregeling (OER) stelt ten aanzien van de benodigde kennis, inzicht en vaardigheden die nodig zijn voor het verkrijgen van een graad (WHW, artikel 7.12). De beroepsbekwaamheid komt tot uitdrukking in het diploma.

Voor het verantwoord kunnen vaststellen van beroepsbekwaamheid is een uitgebalanceerd toetsprogramma nodig, met daarin prestaties³ die aansluiten op de beroepspraktijk en recht doen aan de diversiteit van talenten onder studenten. Het gaat hierbij onder meer om praktijkgerichte beroepsopdrachten die passen bij de manier waarop professionals in de bijbehorende beroepspraktijk te werk gaan, zoals bijvoorbeeld casussen, praktijksimulaties, diverse soorten beroepsopdrachten en authentieke

3 Een prestatie is het resultaat van de uitvoering van een beroepsopdracht en weerspiegelt een resultaat dat daadwerkelijk in de beroepspraktijk voorkomt (Andriessen, 2017).

beroepstaken⁴. Ook toetsvormen waarin kennis vastgesteld wordt, of vrije toetsvormen kunnen hier onderdeel van zijn.

In [paragraaf 2.2](#) wordt ingegaan op de concrete kwaliteitseisen rond het toetsprogramma.

Co-creatie met de beroepspraktijk

Studenten ontwikkelen tijdens de gehele opleiding de benodigde kennis, vaardigheden en houdingsaspecten voor het beoogde beroep. Die beroepspraktijk is dan ook een essentiële partner in het opleiden van onze studenten. Gedurende de gehele opleiding gebeurt het ontwikkelen en aantonen van (zich ontwikkelende) beroepsbekwaamheid in samenwerking met de beroepspraktijk. Vraagstukken en casussen uit de beroepspraktijk vormen bijvoorbeeld de basis voor het onderwijs en de toetsing. In de verschillende fasen van het ontwerpproces van onderwijs én toetsing is afstemming met de beroepspraktijk dan ook van belang.

Zie [paragraaf 2.1](#) voor kwaliteitseisen rondom de afstemming tussen opleiding en beroepspraktijk.

Samenwerken met de beroepspraktijk gebeurt binnen de HU steeds vaker in 'rijke leeromgevingen'. Hierin werken studenten, docenten, onderzoekers en professionals uit de praktijk intensief samen aan maatschappelijke vraagstukken (HU, 2022a).

Zie [bijlage A](#) voor toetsing binnen rijke leeromgevingen.

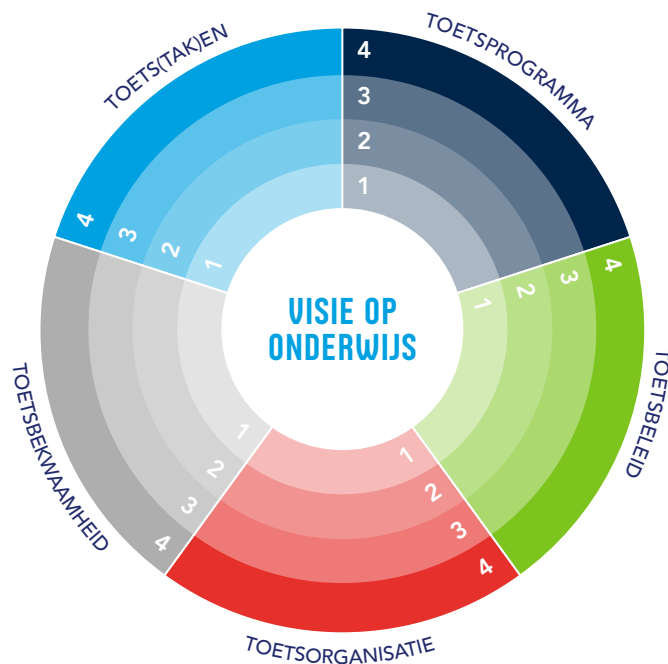

Figuur 1. Co-creatie onderwijs, onderzoek en beroepspraktijk (Hogeschool Utrecht, 2022a)

⁴ Voor een aantal sectoren geldt dat wordt gewerkt met EPA's, entrustable professional activities.

1.2 Samenhang tussen onderwijs en toetsing

Een opleiding werkt de visie op onderwijs en toetsing altijd in samenhang uit. In het HU-toetsbeleid zijn de afspraken vastgelegd rond toetsing; in de praktijk hangen deze afspraken samen met de manier waarop je je onderwijs hebt ingericht. Deze samenhang komt tot uiting in het toetsweb (Van Schilt-Mol, 2022).

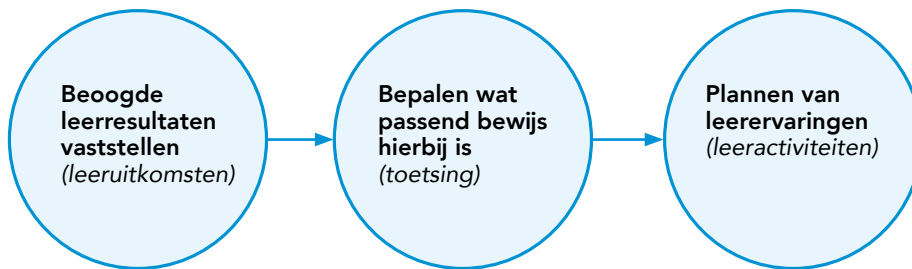

Figuur 2. Toetsweb (Van Schilt-Mol, 2022)

De manier waarop de toetsing wordt ingericht, is een middel om de visie op onderwijs te realiseren, in plaats van een doel op zich. De visie op toetsing, die onderdeel uitmaakt van de visie op onderwijs, vormt het fundament voor het borgen van de kwaliteit van de toetsing en zal ervoor zorgen dat toetsing onderdeel wordt van het onderwijsconcept (Biggs, 2011). Dit veronderstelt uiteraard dat het hebben van een visie op onderwijs voorwaardelijk is om op een zinvolle wijze invulling te kunnen geven aan toetsing.

De kern van het toetsweb, visie op onderwijs, geeft antwoord op de vraag wat de opleiding verstaat onder goed onderwijs. Bij Hogeschool Utrecht ligt de opleidingsvisie op onderwijs in lijn met de HU-visie op onderwijs en onderzoek, *Samen voor de toekomst* (2022a).

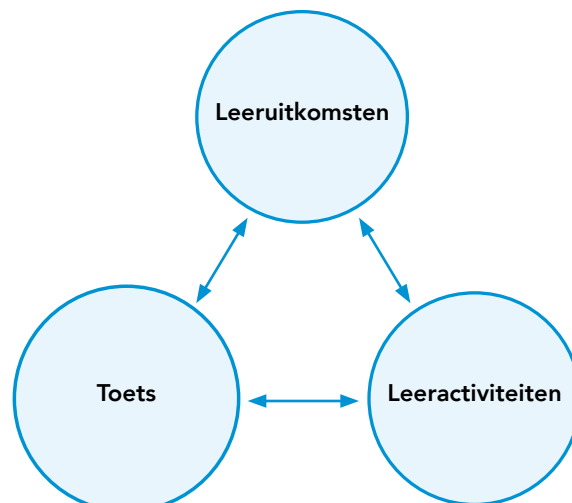
Bij het ontwerpen van onderwijs en toetsing gaan we uit van uitkomstgericht ontwerpen via de backward design methodiek (Wiggins & McTighe, 2005) zoals in onderstaande afbeelding wordt weergegeven.

Figuur 3. Backward design (Wiggins & McTighe, 2005)

Dit betekent dat een opleiding allereerst de beoogde leerresultaten van de opleiding op eindniveau vaststelt en vervolgens vanuit deze leerresultaten de leeruitkomsten van de afzonderlijke eenheden formuleert, waarbij er over het algemeen een opbouw in niveau is met toenemende zelfstandigheid en complexiteit. Meer informatie hierover staat in [paragraaf 2.3.2 Leeruitkomsten](#).

Wanneer de leeruitkomsten vastgesteld zijn, kan het toetsprogramma en van daaruit de toetsing en het onderwijs ontworpen worden. Het ontwerp begint bij het afstuderen en werkt daar vandaan terug naar het begin van de opleiding. Constructive alignment tussen toetsontwerp en onderwijsontwerp is hierbij van belang, dat wil zeggen dat het onderwijs- en toetsprogramma zo ontworpen worden, dat de student daarmee in staat gesteld wordt de beoogde leeruitkomsten te verwerven en aan te tonen. Ten behoeve van flexibel toetsen is het vervolgens van belang om de toetsing dusdanig te ontwerpen dat het mogelijk is de leeruitkomsten leervegonafhankelijk aan te tonen. Meer informatie over flexibel toetsen vind je in [bijlage A](#).

Figuur 4. Constructive alignment (Biggs, 2011)

1.3 Functies van toetsen

Toetsen hebben meerdere functies in het onderwijs: het sturen van de ontwikkeling van studenten (toetsen om te leren: assessment for learning) en het nemen van beslissingen over de ontwikkeling van studenten (toetsen van het leren: assessment of learning). Daarbij geven toetsen ook informatie over de kwaliteit van de opleiding zelf. We onderscheiden daarom drie functies⁵ van toetsen: de leerfunctie, de beslisfunctie en de evaluatieve functie. Eén toets kan verschillende functies hebben (Gulikers et al., 2023).

De leerfunctie van toetsen: een toets doen om ervan te leren

Binnen Hogeschool Utrecht is een accentverschuiving gaande richting het versterken van de leerfunctie van toetsen. Deze beweging past bij de verschuiving van studieresultaat (focus op kwalificatie) naar breder studentensucces: de bredere ontwikkeling van de student als persoon en professional.

De leerfunctie van toetsen staat centraal, wanneer de informatie die de toets oplevert hoofdzakelijk wordt benut om het leerproces van studenten te sturen en te stimuleren. 'Toetsen om te leren' vergt dan ook intensieve en doordachte interactie tussen docent en student. De essentie van deze manier van werken is het proces van feed-up, feedback en feed forward: aan welke leeruitkomsten werkt de student, waar staat de student nu en wat wordt de volgende stap? (Gulikers, et al., 2023) Om de leerfunctie van toetsen goed te kunnen benutten is feedbackgeletterdheid⁶, van zowel de docent als de student, van groot belang.

Wanneer 'toetsen om te leren' tot uitdrukking komt in het curriculumontwerp en toetsprogramma, dan is er bijvoorbeeld sprake van herhaling en doorontwikkeling van kennis, vaardigheden en houdingsaspecten. Diagnostische toetsen, cumulatieve tussentijdse toetsen en/of voortgangstoetsen kunnen hier onderdeel van zijn (Dirkx & Joosten-ten Brinke, 2023). Een andere manier is het inrichten van een leeromgeving en leeractiviteiten, met inbegrip van toetsen, die gericht zijn op het stimuleren van gewenst gedrag. De cyclus van formatief evalueren geeft handreikingen om dat te doen. Belangrijk hierbij is dat docent en student een actieve rol innemen en dat de student leert om zicht krijgen op de eigen ontwikkeling (Gulikers et al., 2023).

“

We onderscheiden drie functies van toetsen: de leerfunctie, de beslisfunctie en de evaluatieve functie.

⁵ Er zijn nog andere functies van toetsen te onderscheiden, zoals bijvoorbeeld de begeleidingsfunctie. Hiermee wordt in een deel van de HU gewerkt.

⁶ Ook de termen feedbackvaardigheid en feedbackbekwaamheid worden hiervoor gebruikt.

De beslisfunctie van toetsen: toetsen van het leren

De beslisfunctie van toetsen staat centraal, wanneer de informatie wordt benut om een beslissing te nemen. Bij de HU kiezen we ervoor om, wanneer het om toetsing gaat, de woorden 'beslisfunctie' en 'beslissing' te reserveren voor toetsen waarbij resultaten worden geregistreerd in Osiris. Dit doen we onder meer om de rechtsge-
lijkheid van studenten te kunnen waarborgen en helderheid te kunnen bieden over beroepsmogelijkheden.

Leerfunctie en beslisfunctie in balans

Het is van belang dat de leerfunctie en de beslisfunctie in het opleidingsprogramma in balans zijn. Een toetsprogramma als geheel moet laten zien dat de toetsing enerzijds betekenisvolle feedback oplevert en de gewenste leerprocessen stimuleert (leerfunctie) en anderzijds valide en betrouwbare beslissingen mogelijk maakt (beslisfunctie). Een deel van de toetsen is vooral gericht op de beslisfunctie en bedoeld om beslissingen over studiepunten op te leveren. Andere toetsen worden vanwege hun leerfunctie ingezet en voorzien in rijke feedback voor studenten (Baartman & Prins, 2023).

Van belang is om in het toetsprogramma te markeren of de toets in de eerste plaats een leerfunctie heeft, of dat de beslisfunctie voorop staat.

De **evaluatieve** functie van toetsen is secundair van aard. Hierbij gaat het om informatie die toetsen opleveren over de kwaliteit van de toets en de onderwijsactiviteiten, of breder; het curriculum en bijbehorend toetsprogramma. Het docententeam kan deze (indirecte) feedback benutten om beslissingen te nemen rond het verbeteren van het onderwijs.

2. LEVEREN EN BORGEN VAN TOETSKWALITEIT

In dit hoofdstuk worden de kwaliteits- en rechtvaardigheidseisen voor het leveren en borgen van toetskwaliteit beschreven. We volgen hierbij de onderdelen van het toetsweb (Van Schilt-Mol, 2022). Daarnaast lichten we enkele onderwerpen uit in aparte subparagrafen. Elke paragraaf bevat een lijst kwaliteitseisen, die aangeven waar de toetsing aan moet voldoen. Tot slot gaan we in een laatste paragraaf nog in op kwaliteitszorg bij toetsing.

De kwaliteitseisen in dit hoofdstuk weerspiegelen de minimumvereisten rond toetskwaliteit. Toch geldt hier het principe ‘comply or explain’. Wanneer opleidingen vanwege hun beroepscontext of specifieke opleidingsvisie andere keuzes maken, dienen ze in hun toetsbeleid te onderbouwen hoe aan de kwaliteitsvereisten voor toetsing wordt voldaan.

2.1 Toetsbeleid

Dit HU-toetsbeleid vormt de basis voor toetsbeleid op instituuts- en/of opleidingsniveau. Bij de HU hebben we alleen beleid op instellingsniveau. Op het niveau van de instituten en opleidingen gaat het om planvorming ter realisatie van beleid. Voor toetsbeleid maken we echter een expliciete uitzondering, dit is in principe de enige vorm van beleid dat decentraal wordt opgesteld.

Vanwege het belang van toetsbeleid en toetskwaliteit binnen de Instellingstoets Kwaliteitszorg Onderwijs, landelijke afspraken over toetskwaliteit en uit het oogpunt van efficiëntie, heeft het de voorkeur om toetsbeleid op instituutsniveau te ontwikkelen. Bij bijvoorbeeld grote verschillen tussen opleidingen van één instituut, kan er op opleidingsniveau beleid ontwikkeld worden. Instituutsoverstijgend toetsbeleid, waarbij meerdere HU-instituten gezamenlijk toetsbeleid ontwikkelen, is ook mogelijk en kan ten dienste staan aan de ontwikkeling van rijke leeromgevingen.

Voor elke Associate degree-, bachelor- en masteropleiding en minor⁷ dient actueel toetsbeleid aanwezig te zijn. Dit geldt ook voor het non-degree onderwijs en microcredentials.

Het toetsbeleid op instituutsniveau vormt een samenhangend geheel van activiteiten en voorzieningen waarmee de toetskwaliteit en de visie(s) op toetsen binnen de opleidingen van dat instituut gerealiseerd kunnen worden. Het instituutstoetsbeleid dient als vertrekpunt voor de vertaling naar de opleiding. Deze vertaling kan afhankelijk van de context van de opleiding verschillen. Denkbaar is een algemene uitwerking voor het gehele instituut met, waar relevant, een specifieke uitwerking per opleiding. Het toetsbeleid op instituuts- en/of opleidingsniveau vormt vervolgens de basis voor de ontwikkeling van het toetsprogramma⁸, dat weer de basis vormt voor het ontwikkelen van toetsen.

⁷ Het toetsbeleid voor minoren valt binnen het toetsbeleid van de opleiding die verantwoordelijk is voor de minor.

⁸ Bij sommige opleidingen wordt de term ‘toetsplan’ gebruikt voor de vertaling van het instituutstoetsbeleid naar opleidingsniveau en het toetsprogramma samen. In dit hoofdstuk hanteren we de term ‘toetsplan’ voor de uitwerking op het niveau van de toets.

Figuur 5. Vertaling van HU-toetsbeleid naar toetsen

Om het toetsbeleid op instituuts- en opleidingsniveau te formuleren kun je gebruikmaken van het format op ÉÉN HU.

2.2 Toetsprogramma

Een opleiding beschrijft en beargumenteert in haar toetsprogramma op welke wijze de leerresultaten en leeruitkomsten worden vastgesteld door middel van een samenhangende combinatie van toetsvormen en toetsfuncties⁹. Het toetsprogramma maakt daardoor zichtbaar op welke wijze de opleiding het eindniveau vaststelt en studenten begeleidt op weg daarnaartoe. In het toetsprogramma worden gemaakte keuzes uit het toetsbeleid uitgewerkt, zoals bijvoorbeeld samenwerking met de beroepspraktijk of de keuze voor een bepaalde beoordelingsschaal¹⁰.

Elke opleiding dient over een actueel toetsprogramma te beschikken. De examencommissie borgt de kwaliteit hiervan (WHW, artikel 7.12b, lid 1, sub e). Het toetsprogramma speelt een centrale rol in het verantwoorden van beslissingen over de beroepsbekwaamheid van studenten. Ook is het toetsprogramma een instrument voor de opleiding om te evalueren in hoeverre en op welke wijze de leeruitkomsten en daarmee de beoogde leerresultaten door het geheel aan toetsen gedekt zijn, de samenhang binnen de opleiding in kaart te brengen en deze waar nodig verder te verfijnen. Tegelijk maakt een samenhangend toetsprogramma het mogelijk om de ontwikkeling van de student te volgen en te richten. Zo kunnen bepaalde keuzes in de opbouw van het toetsprogramma het leereffect van toetsen vergroten.

Studentsucces wordt gestimuleerd door in het ontwerp van het toetsprogramma rekening te houden met factoren die studeerbaarheid en de eigen regie van studenten positief beïnvloeden. Zo kun je bijvoorbeeld inlevermomenten spreiden, een keuze aanbieden uit meerdere toetsvormen en/of toetsmomenten of bewust kiezen voor geanonimiseerd beoordelen¹¹. Daarmee wordt ook de toegankelijkheid van de opleiding vergroot (Ecio, 2020). Vanwege de focus van de HU op studentsucces, wordt dit van harte aangemoedigd.

⁹ Het examenprogramma is de vertaling van het toetsprogramma naar het programma van een individuele student.

¹⁰ Hogeschool Utrecht (2025a). *Handreiking beoordelingsschalen*.

¹¹ Geanonimiseerd beoordelen is op dit moment mogelijk in een beperkt aantal systemen waarin beoordeeld wordt.

Kwaliteitseisen voor het toetsbeleid op instituuts- en/of opleidingsniveau

- Voor elke Associate degree-, bachelor- en masteropleiding en minor dient actueel toetsbeleid aanwezig te zijn. Dit geldt ook voor het non-degree onderwijs en microcredentials. Waar mogelijk is gezamenlijk beleid op instituuts- of instituutsoverstijgend niveau geformuleerd, dat geldig is voor alle opleidingen in dat instituut of in die instituten.
- Het instituuts- en/of opleidingstoetsbeleid wordt ontwikkeld in lijn met en in aanvulling op het HU-toetsbeleid.
- De opbouw van het toetsbeleid op instituuts- en/of opleidingsniveau volgt de indeling van het toetsweb of een vergelijkbaar model.
- In het instituuts- en/of opleidingstoetsbeleid wordt de eigen inkleuring van de HU-visie op onderwijs en onderzoek, *Samen voor de toekomst* (2022a) en de daarvan afgeleide eigen visie op toetsing beschreven.
- Het toetsbeleid op instituuts- en/of opleidingsniveau omvat in ieder geval een toelichting op:
 - de manier waarop eindkwalificaties worden geoperationaliseerd naar leeruitkomsten;
 - keuzes ten aanzien van de uitwerking van de HU-visie op onderwijs en onderzoek, *Samen voor de toekomst* (2022a), ontwikkelingsgericht toetsen, rijke leeromgevingen, flexibel toetsen (bijlage A);
 - keuzes met betrekking tot de facilitering van toetsing in tijd, middelen en geld binnen het instituut;
 - de inrichting van de samenwerking met de beroepspraktijk in de verschillende onderdelen van het toetsweb en in de verschillende fases van de toetscyclus;
 - keuzes met betrekking tot gebruik van beoordelingsschalen;
 - keuzes ten aanzien van toetsen van kennis, vaardigheden en attitudes, praktijkgericht toetsen, toetsen van onderzoekend vermogen;
 - afspraken met betrekking tot duurzame toetsbekwaamheid;
 - afspraken met betrekking tot de kwaliteitszorg rondom toetsing, inclusief toetsorganisatie en toetsbekwaamheid. Deze afspraken worden vastgelegd in een kwaliteitsparagraaf van het toetsbeleid.
 - afspraken rond de wijze waarop examencommissie en opleidingsmanagement overleg voeren;
 - beleid met betrekking tot generatieve AI & toetsing;
 - de wijze waarop de kwaliteitseisen voor toetsen (bruikbaarheid, validiteit en betrouwbaarheid¹²) worden bewaakt;
 - de wijze waarop het vierogenprincipe wordt toegepast;
 - de wijze waarop wordt omgegaan met vergankelijke toetsen zoals presentaties of vaardigheidentoetsen;
 - afspraken rondom normering en cesuur;
 - maatregelen bij de verschillende onderwijsonderdelen en de bijbehorende toetsing om fraude, plagiaat of meeliftgedrag te voorkomen;
 - de wijze waarop de individuele ontwikkeling van studenten wordt gemonitord en begeleid.

12 Van Berkel et al (2023).

(Vervolg 2.2 Toetsprogramma)

Vragen rondom validiteit en betrouwbaarheid spelen zowel op het niveau van de afzonderlijke toetsen als ook op programmaniveau. Afstemming en samenwerking binnen een docententeam is nodig om kwaliteit op programmaniveau te bereiken. Doorlopende kwaliteitszorg is hierbij van belang, zie [paragraaf 2.6](#). Voor het evalueren kun je gebruik maken van KIT 2.0 (Baartman, z.d.) of een vergelijkbaar instrument.

Kwaliteitseisen voor het toetsprogramma

- De opleiding dient het toetsprogramma te ontwikkelen in overeenstemming met de keuzes en afspraken die zijn vastgelegd in het toetsbeleid op instituuts- en/of opleidingsniveau.
- In het ontwerp van het toetsprogramma wordt rekening gehouden met factoren die de studeerbaarheid en studentsucces positief beïnvloeden.
- Het toetsprogramma kent voldoende variatie in toetsvormen.
- De inrichting van het toetsprogramma maakt leerwegonafhankelijk toetsen in principe mogelijk.
- In het toetsprogramma wordt naar een balans gezocht tussen toetskwaliteit en uitvoerbaarheid.
- Het toetsprogramma wordt periodiek geëvalueerd aan de hand van actuele kwaliteitsstandaarden, zoals bijvoorbeeld KIT 2.0.
- De opleidingsmanager stelt als verantwoordelijke het toetsprogramma vast.
- Het toetsprogramma wordt ter advisering voorgelegd aan de examencommissie.

2.2.1 Afstuderen

Een onderdeel van het toetsprogramma waaraan we apart aandacht willen besteden, is het afstuderen. Met het aantonen van de leerresultaten van de opleiding laat de student zien afstudeerwaardig te zijn voor het betreffende niveau. Onderzoekend vermogen maakt deel uit van de leerresultaten. De leerresultaten reflecteren de rol die onderzoekend vermogen heeft in de beroepscontext.

Omdat het takenpakket van een beroepsbeoefenaar zo divers is, kan één enkele beroepsopdracht/prestatie niet representatief zijn voor het eindniveau van de opleiding. Om op een betrouwbare wijze vast te kunnen stellen of de student beroepsbekwaam is, is om die reden een set aan prestaties nodig. Deze vormen samen een representatieve afspiegeling van de werkzaamheden die van de startende beroepsprofessional op het betreffende niveau worden gevraagd.

Validiteit, generaliseerbaarheid, volledigheid en haalbaarheid zijn hierbij belangrijke criteria. Ook is het van belang om vast te stellen welke eisen er aan examinatoren worden gesteld met betrekking tot het afstuderen.

Afstudeereenheid

Met het oog op accreditatie en archivering (Vereniging Hogescholen, 2022) wordt de afstudeereenheid gemarkeerd. Het gaat hierbij om een selectie van eenheden die een representatief beeld van het eindniveau geeft en, in veel gevallen, het sluitstuk van de opleiding vormt. Deze afstudeereenheid kan alle leerresultaten op eindniveau omvatten of een representatieve selectie ervan. In de Onderwijs- en Examenregeling worden aan de afstudeereenheid specifieke eisen gesteld. Vanwege het belang van de afstudeereenheid voor de borging van het eindniveau is voor de afstudeereenheid of onderdelen daarvan geen vrijstelling mogelijk. Dit geldt voor zowel bacheloropleidingen als Associate degree- en masteropleidingen.

De opleiding legt zelf periodiek een aantal eindwerken voor aan een verwante opleiding, een lectoraat of het beroepenveld om het gerealiseerde niveau te valideren. De examencommissie controleert een aantal eindwerken steekproefsgewijs.

Protocol afstuderen

Het [Protocol Afstuderen](#) (Andriessen et al., 2017) is een conceptueel kader dat beschrijft wat de belangrijkste elementen zijn om tot een samenhangend en consistent afstudeerprogramma te komen. De opleiding dient zich in het samenstellen en evalueren van het afstuderen te verhouden tot dit model. Het protocol helpt de opleiding om stapsgewijs het eindniveau te operationaliseren op een manier die passend is bij de beroepscontext: om welke beroepstaken en leeruitkomsten gaat het en door middel van welke producten of prestaties kan een student deze aantonen?

Kwaliteitseisen voor afstuderen

- In Ad-, ba- en masteropleidingen is in het toetsprogramma aangegeven welke toetsen tot de afstudeereenheid behoren o.a. ten behoeve van vrijstellingenbeleid, de accreditatieprocedure en regels met betrekking tot bewaartermijnen.
- Bij het uitwerken van het gehele programma en de afstudeereenheid in het bijzonder verhoudt de opleiding zich tot het Protocol afstuderen 2.0.
- De afstudeereenheid wordt altijd door twee examinatoren beoordeeld. Dat geldt ook voor eventuele deeltaetsen binnen de afstudeereenheid.
- De opleiding legt zelf periodiek een aantal eindwerken voor aan een verwante opleiding, een lectoraat of het beroepenveld om het gerealiseerde niveau te valideren. De examencommissie controleert een aantal eindwerken steekproefsgewijs.

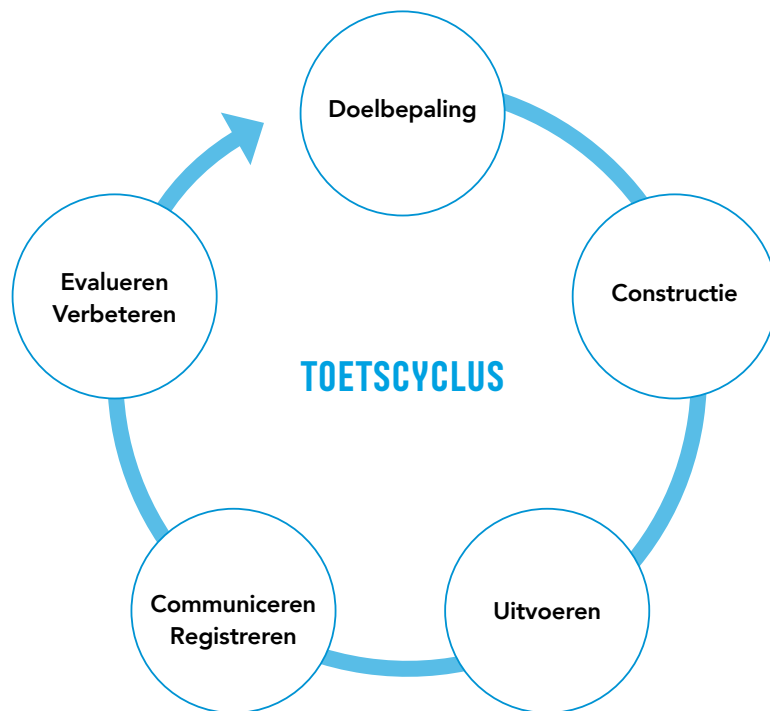
2.3 Toetsen

In deze paragraaf behandelen we toetsen langs de lijn van de toetscyclus, met daarin de verschillende stappen in het toetsproces. Een tweetal onderwerpen, namelijk leeruitkomsten en generatieve AI, worden daarnaast apart toegelicht. We gaan in deze paragraaf uit van toetsen met een beslisfunctie.

Onder toetsen worden (leer)activiteiten/meetinstrumenten verstaan die worden ingezet om na te gaan of de beoogde leerresultaten zijn bereikt (Joosten-ten Brinke & Draaier, 2015). Bij de kwaliteit van de toets in zijn geheel horen ook het ontwerp van de beoordelingsmodellen en student- en beoordelaarsinstructies.

2.3.1 Toetscyclus

Om kwalitatief goede toetsen te ontwikkelen, af te nemen en te evalueren gebruiken we bij Hogeschool Utrecht de toetscyclus met daarin de verschillende toetsfases. Deze maakt deel uit van de bredere PDCA-cyclus van het onderwijs. Voor iedere onderwijseenheid wordt deze cyclus jaarlijks doorlopen. Bruikbaarheid, validiteit en betrouwbaarheid (Van Berkel et. al, 2023) zijn belangrijke kwaliteitsaspecten die hierbij aan bod komen.

Figuur 6. Toetscyclus

Doelbepaling

Deze eerste stap gaat over de kaders waarbinnen je een toets construeert of waarin de toets is ingebed. Een toets staat nooit op zichzelf, maar maakt deel uit van een toetsprogramma en levert een bijdrage aan het bereiken van de eindkwalificaties zoals opgenomen in het beroeps- en opleidingsprofiel.

Constructie

Bij het construeren van de toets staat de vraag wat je van de student wilt horen, zien en/of lezen centraal. Deze stap bestaat uit verschillende deelstappen die je kunt vinden op de [toetssite](#). Houd bij het bepalen en kiezen van passende toetsvormen rekening met de diversiteit aan talenten onder studenten en bepaal, in lijn met het Reglement toetsen (2024d), welke vormen, voorzieningen en hulpmiddelen toegestaan zijn.

Uitvoeren

Bij de toetsafname is het voor de validiteit en betrouwbaarheid van belang dat zaken als locatie, instructies, omstandigheden, examinatoren en hulpmiddelen goed geregeld zijn. Zie hiervoor ook het [Reglement Toetsen](#) (2024d). Veel kennistoetsen vinden plaats door middel van een digitale toets. Het Toetscentrum faciliteert hierin.¹³

Bij eenheden van 15 EC vindt beoordeling plaats door minimaal twee examinatoren en/of op basis van meerdere deoltoetsen en/of meetmomenten. Dit kan op verschillende manieren worden ingericht, bijvoorbeeld 2 deoltoetsen met ieder een eigen examiner, een dossier met meerdere opdrachten en 2 examinatoren of een portfolio waarin datapunten (prestaties + feedback) zijn verzameld.

Bij eenheden van 30 EC of meer vindt beoordeling plaats door minimaal twee examinatoren en op basis van meerdere deoltoetsen en/of meetmomenten.

Per eenheid van 15 EC kan de toets uit maximaal 3 deoltoetsen bestaan en per eenheid van 30 EC of meer uit maximaal 4 deoltoetsen. Een portfolio bestaat uit meerdere datapunten of opdrachten.

Examinatoren kalibreren op regelmatige basis. Ze bekijken bijvoorbeeld voorafgaand aan de beoordeling één of enkele werken en delen hun bevindingen met elkaar. Dit heeft als doel om te komen tot afstemming in de beoordeling. Je kunt ook voorafgaand aan bijvoorbeeld een nieuwe toets met elkaar kalibreren op het beoordelingsmodel: wanneer vinden we iets goed of wanneer juist niet? Waar kijk je naar bij welk criterium? Op basis van de uitkomsten kun je het beoordelingsformulier eventueel aanscherpen. Uitkomsten van de kalibratie en eventuele aanpassingen die daaruit volgen worden vastgelegd. Ter ondersteuning kun je gebruik maken van de [Handreiking kalibreersessies](#) van het lectoraat Onderzoekend vermogen (Andriessen, 2015).

“ Examinatoren kalibreren op regelmatige basis.

¹³ Momenteel worden toetsen die vooral een beslisfunctie hebben ondersteund door het Toetscentrum. Toetsen waarbij de leerfunctie voorop staat worden door de opleiding zelf georganiseerd. De HU heeft de ambitie ook bepaalde toetsen met een primaire leerfunctie centraal te ondersteunen. De komende tijd wordt daar ervaring mee opgedaan.

Onregelmatigheden

Het is mogelijk dat er onregelmatigheden plaatsvinden bij de afname van een toets, zoals fraude of plagiaat. Om dit waar mogelijk te voorkomen en om eenduidige afspraken te maken hoe te handelen bij het vermoeden van onregelmatigheden, is de Richtlijn Onregelmatigheden (2024c) opgesteld.

Communiceren en registreren

Als je de toets hebt nagekeken en beoordeeld worden de studenten geïnformeerd en de resultaten geregistreerd. Bij een mondeling worden de resultaten nog dezelfde dag gegeven (OER artikel 4.10). Toetsresultaten worden binnen de termijn van 15 werkdagen geregistreerd in Osiris. Studenten hebben recht op inzage van een toets binnen 15 werkdagen na bekendmaking van de resultaten. De toetsen zelf dienen vervolgens gearchiveerd te worden. Om de bewaartermijn te bepalen wordt onderscheid gemaakt tussen afstudeerwerk en niet-afstudeerwerk. De omschrijvingen en termijnen in de HBO-selectielijst zijn hierbij leidend (Vereniging Hogescholen, 2022).

Evalueren en verbeteren

Iedere toets wordt periodiek en waar nodig bijgesteld. Validiteit, betrouwbaarheid, functies en condities zijn hierbij belangrijke kwaliteitsaspecten. In het instituuts- of opleidingstoetsbeleid worden hiervoor procedures afgesproken.

2.3.2 Leeruitkomsten

Alle opleidingen van Hogeschool Utrecht beschrijven hun onderwijs in termen van leeruitkomsten. Opleidingen die daarvoor kiezen, kunnen daarnaast in overeenstemming met de Wet leeruitkomsten onderwijsseenheden verbijzonderen tot eenheden van leeruitkomsten. Meer hierover lees in je in [bijlage A](#). Onder een leeruitkomst verstaan we:

Leeruitkomsten zijn datgene wat een student moet weten, begrijpen of kunnen toepassen na een leerperiode (NVAO, z.d.).

Een leeruitkomst is dus een *meetbaar resultaat van leerervaringen* en stelt ons in staat er zeker van te zijn tot welke hoogte/niveau/standaard een leerresultaat is gevormd of verbeterd. Leeruitkomsten zijn geen unieke eigenschappen van een student maar uitspraken die hoger onderwijsinstellingen in staat stellen om te meten of studenten hun competenties hebben ontwikkeld tot op het vereiste niveau. Leeruitkomsten worden geformuleerd in verhouding tot de beroepspraktijk. Bij het formuleren van leeruitkomsten kan een taxonomie behulpzaam zijn, zoals bijvoorbeeld Miller of Bloom.

De eindkwalificaties c.q. leerresultaten van de opleiding worden als vertrekpunt genomen om de diverse leeruitkomsten te formuleren. Opleidingen valideren periodiek hun beoogde leerresultaten met de beroepspraktijk.

2.3.3 Generatieve AI

Technologische ontwikkelingen in de vorm van generatieve AI hebben de afgelopen jaren een grote vlucht genomen en hebben gevolgen voor de beroepen waarvoor we opleiden, de manier waarop we ons onderwijs vormgeven en de manier waarop we toetsen. Als studenten gebruik maken van generatieve AI bij het maken van verslagen of producten, speelt daarbij de vraag of de toetsing nog wel valide is.

Het gebruik van generatieve AI zal voor vele beroepen zorgen voor een verandering van de inhoud van het beroep. Generatieve AI genereert bijvoorbeeld beleidsadviezen, programmeercode of bezwaarschriften en zal hier steeds beter in worden. De nadruk komt in het leerproces daarom wellicht meer te liggen op specialistische kennis om gegenereerde teksten op waarde te schatten, op kennis over een ethische verantwoorde en efficiënte toepassing van generatieve AI in de beroepscontext en op beroepsactiviteiten die niet achter een computer plaatsvinden. Opleidingen verwerken dit in hun beoogde leeruitkomsten.

We vinden het belangrijk dat studenten authentiek werk laten zien bij toetsing. We kiezen daarom voor bewust en verantwoord gebruik van generatieve AI. Bij het ontwerpen van een toets denken we na over het al dan niet mogen inzetten van generatieve AI in relatie tot de beoogde leeruitkomsten. Ook de keuze van de toetsvorm speelt hierbij een rol. Bij toetsvormen waarbij specifieke kennis getoetst wordt en waarbij de student geen generatieve AI mag gebruiken, betekent dit dat de toets in een gecontroleerde omgeving afgenomen dient te worden. Voor meer advies hierbij kun je gebruik maken van de [Handreiking generatieve AI en toetsing](#) op ÉÉN HU (Hogeschool Utrecht, 2024a). Deze handreiking wordt periodiek herzien op basis van nieuwe ontwikkelingen.

Wanneer een opleiding of examencommissie constateert dat een toets in de bestaande vorm niet meer betrouwbaar is, omdat studenten ongewenst generatieve AI kunnen inzetten, en wanneer het afnemen van de toets in een gecontroleerde omgeving praktisch niet mogelijk is, dan dient de toetsvorm te worden aangepast. Dat hierbij voldoende variatie blijft in de toetsvormen in het gehele toetsprogramma is een punt van aandacht.

Het is van belang dat er binnen de opleiding voldoende kennis en expertise aanwezig is om (generatieve) AI verantwoord en betekenisvol te integreren in het toetsprogramma en -ontwerp. Als een student bij een bepaalde toets generatieve AI mag gebruiken of moet gebruiken, omdat de vaardigheid in het werken met generatieve AI-tools onderdeel vormt van de leeruitkomsten, dan zullen de betrokken docenten en examinatoren dit passend moeten kunnen vertalen naar het toetsontwerp.

AI-geletterdheid, i.e. het bekend zijn met de werking en output van AI-applicaties, van examinatoren garandeert niet dat zij het werk van een student op authenticiteit kunnen beoordelen. Daarvoor zijn andere interventies nodig, bijvoorbeeld het goed volgen van de studenten in hun leerproces (door bijvoorbeeld formatieve toetsmomenten), opdat een examinerator bij een toets met een beslisfunctie beter kan beoordelen of het werk echt door de betreffende student is gemaakt.

Kwaliteitseisen voor toetsen

- Om kwalitatief goede toetsen te ontwikkelen, af te nemen en te evalueren gebruiken we bij Hogeschool Utrecht de toetscyclus met de verschillende toetsfases.
- Bij eenheden van 15 EC vindt beoordeling plaats door minimaal twee examinatoren en/of op basis van meerdere deelttoetsen en/of meetmomenten. Per eenheid van 15 EC kan de toets uit maximaal 3 deelttoetsen bestaan.
- Bij eenheden van 30 EC of meer vindt beoordeling plaats door minimaal twee examinatoren en op basis van meerdere deelttoetsen en/of meetmomenten. Per eenheid van 30 EC of meer kan de toets uit maximaal 4 deelttoetsen bestaan.
- Toetsresultaten moeten binnen de termijn van 15 werkdagen geregistreerd worden in Osiris.
- We vinden het belangrijk dat studenten authentiek werk laten zien bij toetsing. We kiezen daarom voor bewust en verantwoord gebruik van generatieve AI. Bij het ontwerpen van een toets denken we na over het al dan niet mogen inzetten van generatieve AI in relatie tot de beoogde leerresultaten en passen we toetsvormen aan indien er door generatieve AI geen betrouwbare afname meer mogelijk is.
- Iedere student heeft per toets jaarlijks recht op twee toetskansen, het aantal toetsgelegenheden is vrij te bepalen door de opleiding.¹⁴
- Examinatoren kalibreren op regelmatige basis.

2.4 Toetsorganisatie

Bij Hogeschool Utrecht maken we onderscheid tussen het leveren en het borgen van toetskwaliteit. De taken en rollen ten aanzien van het leveren en borgen zijn op verschillende niveaus belegd. In onderstaande afbeelding is dit op hoofdlijnen weergegeven. Dit wordt verder uitgewerkt in de tabel eronder.¹⁵ We kiezen er bewust voor om dit te beschrijven op het niveau van taken en rollen omdat dit in de praktijk binnen de instituten bij verschillende functies of gremia belegd kan zijn.

In veel, maar niet alle, instituten wordt gewerkt met een toetsexpertgroep die zorg draagt voor een aantal cursusoverstijgende toetswerkzaamheden, zoals het beheer van het toetsprogramma, opstellen van beleid en ondersteunen van examinatoren. Omdat niet overal met een toetsexpertgroep gewerkt wordt, hebben we de verantwoordelijkheden in de tabel benoemd met naast de toetsexpertgroep mogelijk andere verantwoordelijke stakeholders.

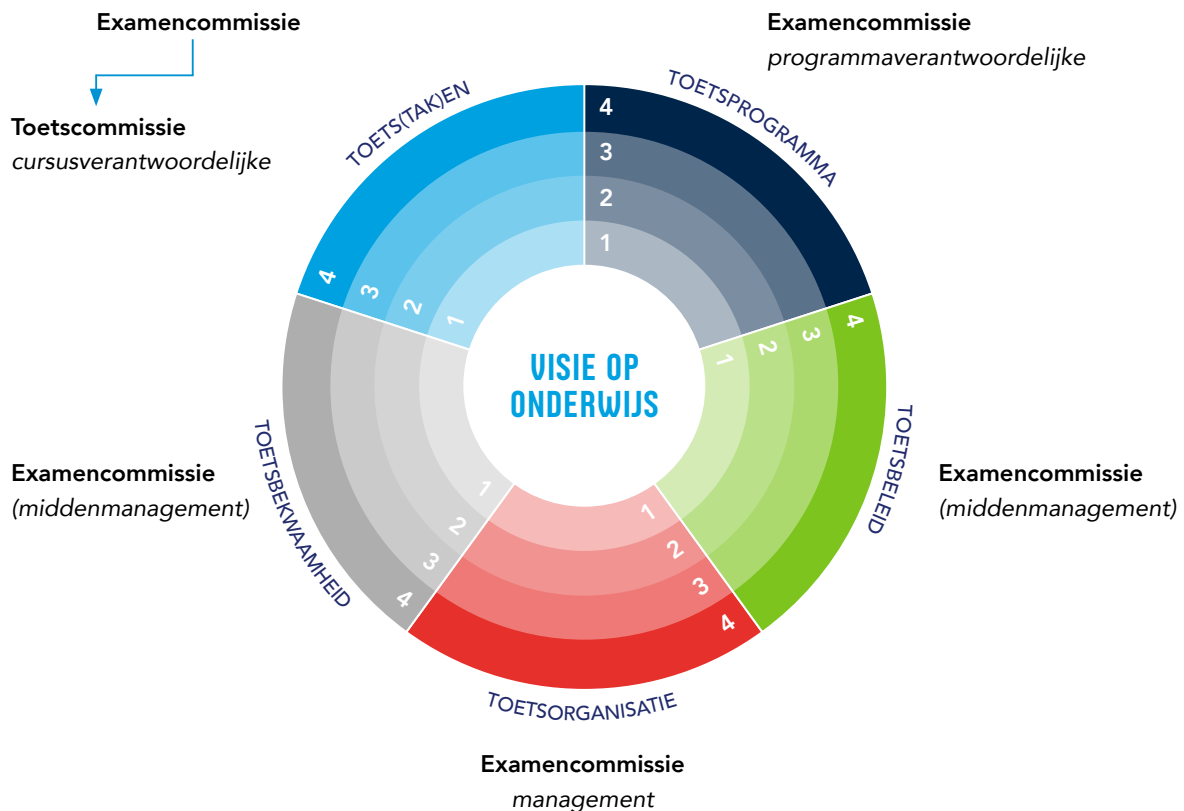
¹⁴ Voor sommige praktijktoetsen zoals een stage is het redelijkerwijs slechts mogelijk om één toetskans per jaar aan te bieden. Als hier sprake van is, staat dit in de studiegids vermeld. De opleiding kan in specifieke gevallen ook meer dan twee toetskansen aanbieden, indien dat deel uitmaakt van vastgesteld beleid. (OER, artikel 4.3)

¹⁵ Tabel 1 is gebaseerd op Martens, Moerkerke en Metz (2023) en Van Berkel, Bax en Joosten- ten Brinke (2023) en de WHW. De tabel beschrijft de invulling van de taken en verantwoordelijkheden in het toetsproces bij Hogeschool Utrecht.

Het onderscheid tussen leveren en borgen van toetskwaliteit is bedoeld om helder te maken dat het om twee verschillende verantwoordelijkheden gaat, namelijk die van het opleidingsmanagement (leveren) en die van de examencommissie (borgen). Door dit onderscheid is het mogelijk om werkzaamheden tussen het opleidingsmanagement en de examencommissie duidelijk te onderscheiden en optimaal af te stemmen.

Ook de medezeggenschapsorganen spelen een belangrijke rol met betrekking tot toetskwaliteit. De (G)OC heeft adviesrecht op toetsbeleid en toetsprogramma (Reglement Medezeggenschap, artikel 3.1.1. sub 4). De instituutsraad heeft instemmingsrecht op het toetsbeleid op instituuts- en/of opleidingsniveau (Reglement Medezeggenschap, artikel 3.2.1. sub 2). Zie [Reglement Medezeggenschap](#).

Met de term toetsorganisatie wordt verwezen naar de wijze waarop docenten, toets-expertgroep, examencommissie, toetscommissie, management en ondersteunende medewerkers doelgericht met elkaar samenwerken om de gewenste toetskwaliteit op alle onderdelen van het toetsweb te realiseren (Van Deursen & Van Zijl, 2015). De term verwijst dus niet naar het Toetscentrum van Hogeschool Utrecht.

Figuur 7. Taken en rollen in relatie tot het toetsweb

	LEVEREN VAN TOETSKWALITEIT Eindverantwoordelijk: Opleidings-/instituutsmanagement	BORGEN VAN TOETSKWALITEIT Eindverantwoordelijk: Examencommissie
	Kaders en richtlijnen voor interne rollen (instituut):	Kaders en richtlijnen voor interne rollen (instituut):
Toetsbeleid	Doel: beleid dat richting en kaders biedt voor het leveren van toetskwaliteit (stelsel van maatregelen en voorzieningen). Verantwoordelijkheid: visie/inrichting t.b.v. toetsing vastleggen evenals daarbij passende beleidskeuzes. Mandaat: opstellen en vaststellen van toetsbeleid. <i>Bijvoorbeeld opleidingsmanager, MT, kernteam, curriculumcommissie, toetsexpertgroep.</i>	Doel: bijdragen aan de ontwikkeling van passend toetsbeleid. Verantwoordelijkheid: adviseren bij de ontwikkeling van toetsbeleid, controleren van de uitvoerbaarheid van het toetsbeleid. Mandaat: adviseren over het toetsbeleid. <i>Bijvoorbeeld (delegatie van) examencommissie.</i>
Toetsprogramma	Doel: bewuste samenstelling van toetsen, passend bij de doelen, inhoud, opbouw en structuur van het curriculum. Verantwoordelijkheid: passende toetsing in iedere fase van het leerproces van de student, op basis van de leeruitkomsten, positie in het curriculum en relevante kwaliteitsindicatoren. Mandaat: vaststellen van het toetsprogramma. <i>Programmaverantwoordelijke, bijvoorbeeld kernteam, curriculumcommissie, toetsexpertgroep.</i>	Doel: toezien op de kwaliteit van het toetsprogramma. Verantwoordelijkheid: ex-ante evaluatie van constructieve alignment, uitvoerbaarheid en kwaliteit van het toetsprogramma. Mandaat: adviseren over het toetsprogramma; vaststellen examenprogramma van de individuele student. <i>Bijvoorbeeld (delegatie van) examencommissie.</i>
Toets(en)	Doel: 'goed toetsen'. Verantwoordelijkheid: adequaat doorlopen van de toetscyclus op toets-/leereenheidniveau, vierogenprincipe toepassen. Mandaat: beslissingen ten aanzien van de constructie, uitvoering, cesuur etc. <i>Bijvoorbeeld cursuscoördinator, examiner, kwaliteitscoördinator, toetsexpertgroep.</i>	Doel: toezien op de kwaliteit van losse toetsen. Verantwoordelijkheid: controleren of een toets voldoet aan relevante kwaliteitscriteria. Mandaat: bespreken van geconstateerde toetskwaliteit met betrokkenen, desnoods passende maatregelen nemen. <i>Bijvoorbeeld toetscommissie, examencommissie.</i>

(Vervolg tabel 1)	LEVEREN VAN TOETSKWALITEIT Eindverantwoordelijk: Opleidings-/instituutsmanagement	BORGEN VAN TOETSKWALITEIT Eindverantwoordelijk: Examencommissie
	Kaders en richtlijnen voor interne rollen (instituut):	Kaders en richtlijnen voor interne rollen (instituut):
Toetsorganisatie	Doel: organisatorische inbedding van rollen en processen. Verantwoordelijkheid: noodzakelijke processen worden volledig uitgevoerd, essentiële rollen zijn belegd en adequaat gefaciliteerd. Mandaat: beslissingen over roltoedeling en facilitering ten aanzien van het leveren van toetskwaliteit. <i>Bijvoorbeeld instituutsdirecteur, opleidingsmanager, (I)MT, portefeuillehouder, kernteam, toetsexpertgroep.</i>	Doel: toezien dat essentiële rollen en processen adequaat zijn georganiseerd. Verantwoordelijkheid: controleren van de inbedding van rollen en processen binnen het instituut/de opleiding. Mandaat: adviseren van het (instituuts-) management ten aanzien van de organisatie en belegging van rollen. Constateren van omissies in processen en de belegging/facilitering van rollen. <i>Bijvoorbeeld examencommissie, toetscommissie.</i>
Toetsbekwaamheid	Doel: essentiële rollen ten aanzien van het leveren van toetskwaliteit zijn belegd bij medewerkers die hiervoor voldoende bekwaam zijn. Verantwoordelijkheid: passende taakverdeling, professionalisering van medewerkers (o.a. BKE). Mandaat: beslissing rol/taaktoedeling en/of kaders hiervoor. Voordragen van examinatoren. <i>Bijvoorbeeld opleidingsmanager, (I)MT, portefeuillehouder, kernteam, curriculumcommissie, toetsexpertgroep.</i>	Doel: professionaliteit borgen bij essentiële toetsprocessen. Verantwoordelijkheid: nagaan of de bekwaamheid van medewerkers past bij de rol/taak in toetsprocessen. Mandaat: adviseren bij rol/taaktoedeling, aanwijzen examinatoren. <i>Bijvoorbeeld examencommissie.</i>

Tabel 1. Invulling van taken en verantwoordelijkheden in het toetsproces

Kwaliteitseisen voor de toetsorganisatie

- Een examinerator is verantwoordelijk voor het uitvoeren en beoordelen van de toetsen waarvoor deze door de examencommissie is aangewezen.
- Op het niveau van een onderwijseenheid is toetsing altijd een teamverantwoordelijkheid, met de cursuscoördinator als eindverantwoordelijke.
- Jaarlijks wordt voor iedere toets de toetscyclus doorlopen, waarbij verslag gedaan wordt aan de programmaverantwoordelijke. Deze brengt verslag uit aan de opleidingsmanager of aan het kernteam over het toetsprogramma als geheel.
- Voor het leveren van toetskwaliteit is op opleidingsniveau de opleidingsmanager of een kernteam verantwoordelijk. Die kan ter ondersteuning taken beleggen bij de curriculumcommissie en/of toetsexpertgroep. De instituutsdirecteur is verantwoordelijk voor de voordracht van examineratoren.
- Voor het borgen van toetskwaliteit is de examencommissie verantwoordelijk. Deze kan een toetscommissie instellen voor het uitvoeren van ondersteunende onderzoeken. De examencommissie is verantwoordelijk voor het aanwijzen van examineratoren. Voor een volledig overzicht van de verantwoordelijkheden van de examencommissies zie Reglement Examencommissies (2024b).

2.5 Toetsbekwaamheid

Bij het toetsen en beoordelen is op alle onderdelen van het toetsweb toetsbekwaamheid nodig van de verschillende betrokkenen.

2.5.1 BKE/SKE

De examencommissie wijst conform de WHW examineratoren aan. Een examinerator is verantwoordelijk voor het afnemen van de toetsen waaraan diegene gekoppeld is en het vaststellen van de uitslag.

Binnen het HBO is de basis- en seniorkwalificatie examinering (BKE/SKE) de standaard voor de kwalificering van examineratoren (Van Schilt-Mol et al., 2020). Ook bij Hogeschool Utrecht is dit de standaard voor onze examineratoren.

De basiskwalificatie examinering (BKE) richt zich op het toetsbekwaam handelen van een docent binnen de context van een cursus. De seniorkwalificatie examinering (SKE) richt zich op het toetsbekwaam handelen binnen de context van de opleiding als geheel. Alle HU-examineratoren zijn BKE gekwalificeerd.¹⁶

De komende periode (2025-2026) verkennen we of voor specifieke doelgroepen (zoals kleine aanstellingen en nieuwe opleidingen) een beperkte BKE gericht op het afnemen

¹⁶ De examencommissie kan ook deskundigen van buiten de opleiding als examinerator aanwijzen. Dit kan indien minimaal voldaan wordt aan de volgende eisen: Betrokkene heeft ten minste een masteropleiding afgerond; betrokkene toont aan dat hij op grond van eerdere ervaring in staat is om te toetsen en te beoordelen dat een student aan het vereiste hbo-niveau voldoet, óf heeft de Basiskwalificatie Examinerator (BKE) behaald (Reglement Examencommissies, 2024b).

en beoordelen van toetsen ontwikkeld kan worden waarbij onder toezicht van een BKE-gekwalficeerde examiner gewerkt wordt gedurende een beperkte periode.

Bij deelname aan een toetsexpertgroep of een examencommissie is het behalen van de SKE aanbevolen. Bij Hogeschool Utrecht verwachten we dat ten minste één van de medewerkers van het instituut, die betrokken is bij het leveren van toetskwaliteit (bijvoorbeeld TEG of curriculumcommissie), de SKE heeft aangetoond. Daarnaast beschikt ten minste één lid van de examencommissie over de SKE.

Het Teaching & Learning Network (TLN) verzorgt als interne opleider de opleidings- en certificeringstrajecten BKE en SKE voor HU-docenten. Daarnaast worden ook certificaten van andere aanbieders erkend. Dit is vastgelegd in het Vrijstellingenbeleid Certificeringscommissie (HU, 2022c). Ook verzorgt TLN specifieke trainingen voor leden van examencommissies en andere trainingen op het gebied van toetsing.

Duurzame toetsbekwaamheid

Bij Hogeschool Utrecht hechten we belang aan duurzame toetsbekwaamheid en vinden we dit een teamverantwoordelijkheid. Hoe blijven docenten toetsbekwaam als ze eenmaal de BKE/SKE behaald hebben?

We zien duurzame toetsbekwaamheid als een voortdurend proces waarbij het niet alleen gaat over toetskennis en -vaardigheden (Pastore & Andrade, 2019). Duurzame toetsbekwaamheid omvat ook het bewustzijn van de eigen professionele identiteit als toetsontwikkelaar of examiner, het kunnen integreren van onderwijs en toetsing en sociale en emotionele aspecten van beoordelen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om ethische aspecten en de impact van toetsen (Meijer et al., 2020). Van examinatoren verwachten we dat ze blijven reflecteren op hun eigen handelen, zich blijven ontwikkelen en in teamverband in gesprek blijven over toetskwaliteit.

Op instituutsniveau wordt vastgelegd hoe duurzame toetsbekwaamheid concreet wordt ingevuld. Hierbij kun je denken aan een ontwikkelpad voor examinatoren, trainingen voor holistisch beoordelen, assessorentrainingen of een kalibratiecyclus. Het ontwikkelen van feedbackgeletterdheid en AI-geletterdheid dient hierbij aan de orde te komen. Met de examencommissie is duurzame toetsbekwaamheid onderwerp van gesprek: hoe is dit proces ingericht?

Opleidingen hebben aandacht voor het inwerken van nieuwe docenten op het gebied van toetsing, bijvoorbeeld in een traject voor nieuwe medewerkers. Voor nieuwe docenten die niet over de BKE beschikken, geldt dat ze het BKE/BDB traject dienen te doen. Nieuwe docenten die de BKE al bezitten en die door de examencommissie als examiner worden aangewezen, worden ingewerkt in de specifieke toetsvisie en werkwijzen binnen de opleiding. Dit kan bijvoorbeeld door deze nieuwe examiner te koppelen aan een ervaren collega.

Kwaliteitseisen voor toetsbekwaamheid

- Om aangewezen te kunnen worden als examinerator dient een medewerker van de HU de Basiskwalificatie Examinering (BKE) aan te hebben getoond. Ook kunnen er aanvullende expertise- en opleidingseisen gesteld worden aan een examinerator.
- Minstens één van de medewerkers van het instituut, die betrokken is bij het leveren van toetskwaliteit (bijvoorbeeld TEG of curriculumcommissie), heeft de SKE aangetoond.
- Minstens één lid van de examencommissie beschikt over de SKE.
- We streven bij de HU naar duurzame toetsbekwaamheid. Op instituutsniveau is vastgelegd wat er onder duurzame toetsbekwaamheid wordt verstaan.

2.6 Kwaliteitszorg bij toetsing

In paragraaf 2.1 tot en met 2.5 zijn de kwaliteitseisen voor de verschillende onderdelen van het toetsweb beschreven. Diverse instrumenten en werkwijzen om de kwaliteit van de verschillende onderdelen te evalueren en te verbeteren zijn daarbij aan de orde gekomen. In deze afsluitende paragraaf zetten we de instrumenten op een rijtje en lichten we toe op welke manier ze zijn ingebed in de bredere kwaliteitszorg binnen de opleiding.

De volgende instrumenten kunnen worden gebruikt:

Onderdeel toetsweb	Evaluatie door	Instrumenten	Verslag aan
Toetsbeleid	Opleidingsmanager, MT, kernteam, curriculumcommissie, toetsexpertgroep.	PDCA	Instituutsdirecteur
Toetsprogramma	Programma- verantwoordelijke	KIT 2.0 Protocol Afstuderen (voor afstudeerprogramma)	Opleidingsmanager/ Kernteam
	Examencommissie	Jaarverslag KIT plus	College van Bestuur
Toetsen	Examinator / cursusverantwoordelijke	Toetscyclus Cursusevaluatie	Programma- verantwoordelijke

Tabel 2. Instrumenten voor evaluatie

De afspraken met betrekking tot de kwaliteitszorg rondom toetsing, inclusief toetsorganisatie en toetsbekwaamheid, worden vastgelegd in een kwaliteitsparagraaf van het toetsbeleid.

De manier waarop het vierogenprincipe invulling krijgt is onderdeel van de afspraken rond kwaliteitszorg. Verschillende werkwijzen zijn hierbij mogelijk, waarbij de zwaarte van de betreffende beslissing (aantal EC's of gewicht van de deoltoets) en de opleidingsfase richtinggevend zijn. De afspraken die op instituuts- dan wel opleidingsniveau gemaakt worden, dienen in lijn te zijn met drie gerelateerde kwaliteitseisen:

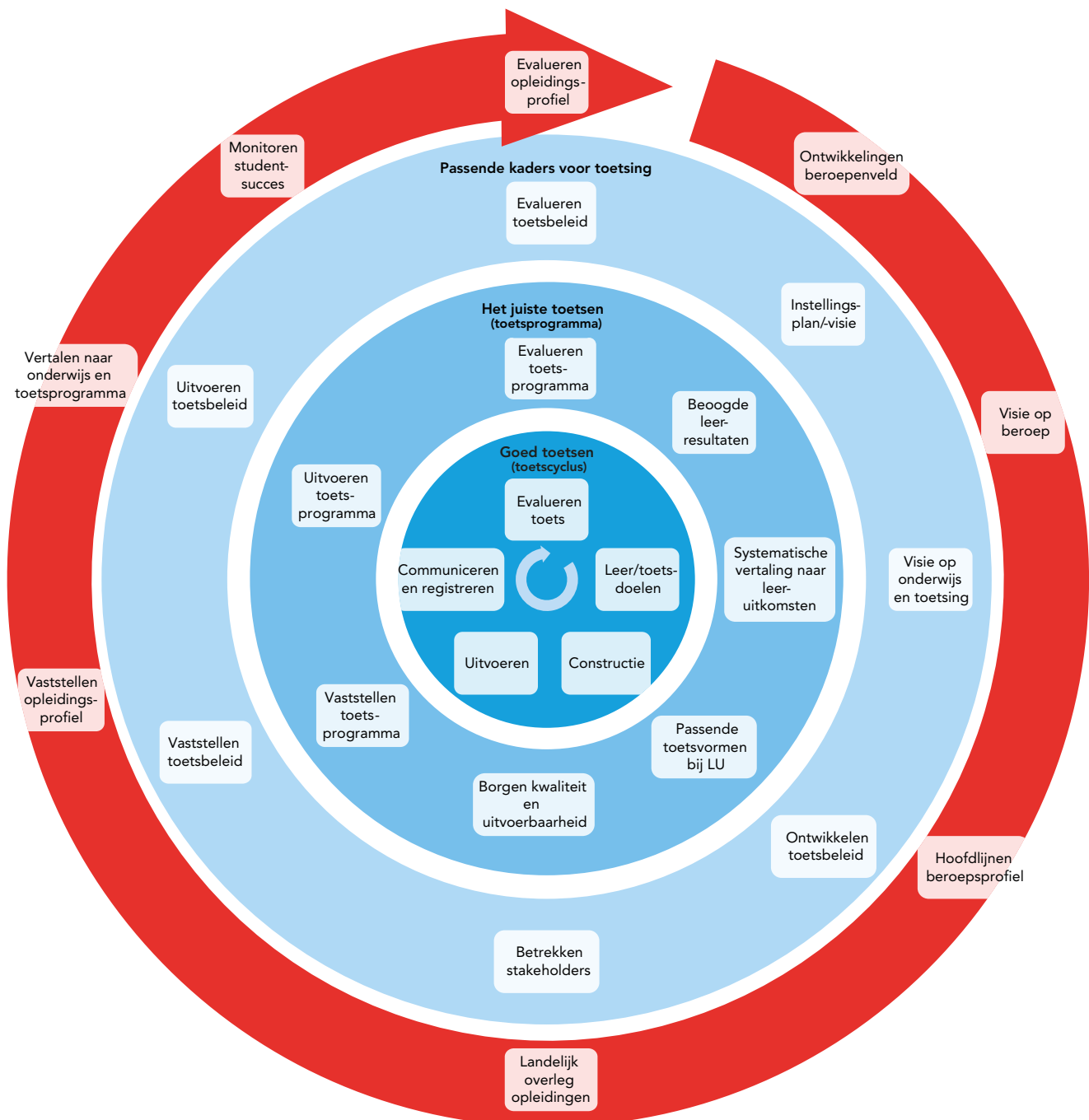
- Bij eenheden van 15 EC vindt beoordeling plaats door minimaal twee examinatoren en/of op basis van meerdere deoltoetsen en/of meetmomenten (zie [toetsen](#)).
- Bij eenheden van 30 EC of meer vindt beoordeling plaats door minimaal twee examinatoren en op basis van meerdere deoltoetsen en/of meetmomenten.
- De afstudeereenheid wordt, ongeacht de omvang, altijd door twee examinatoren beoordeeld. Dit geldt ook voor eventuele deoltoetsen binnen de afstudeereenheid (zie [afstuderen](#)).

Van belang is het rond maken van de kwaliteitscyclus: het daadwerkelijk bijstellen van bijvoorbeeld toetsbeleid, toetsprogramma of toetsen op basis van evaluatie en analyse. De exacte werkwijze beschrijft de opleiding in het instituuts- en/of opleidingstoetsbeleid, op basis van actueel kwaliteitsbeleid.

“

Van belang is het rond maken van de kwaliteitscyclus: het bijstellen van bijvoorbeeld toetsbeleid, toetsprogramma of toetsen op basis van evaluatie en analyse.

Kwaliteitszorg rondom toetsing is ingebed in de bredere kwaliteitszorg binnen de opleiding. Het onderstaande model laat de diverse kwaliteitscycli in samenhang zien.

Figuur 8. Kwaliteitscycli in samenhang

Kwaliteitseisen voor kwaliteitszorg

- Alle afspraken met betrekking tot de kwaliteitszorg rondom toetsing, op alle onderdelen van het toetsweb, worden vastgelegd in een kwaliteitsparagraaf van het toetsbeleid op instituuts- of opleidingsniveau.
- Op de onderdelen toetsbeleid, toetsprogramma en toetsen wordt gewerkt volgens een PDCA-cyclus.
- In het instituuts- of opleidingstoetsbeleid is beschreven hoe deze PDCA-cyclus wordt vormgegeven: de rollen van de betrokkenen, de gebruikte instrumenten, hoe vaak er geëvalueerd wordt en aan wie er verslag wordt gedaan.

3. FORMELE KADERS

Kaders die bepalend zijn voor het HU-toetsbeleid

- [European Association for Quality Assurance in Higher Education \(ENQA\)](#)
- [De Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek](#)
- [Samen voor de toekomst, HU-visie op onderwijs en onderzoek](#) (Hogeschool Utrecht, 2022)
- [Selectielijst Hogescholen](#) (Vereniging Hogescholen, 2022)
- [Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap](#)

Kaders die bepalend zijn voor toetsbeleid op instituten en/of opleidingsniveau

- [De professionele masterstandaard](#) (Vereniging Hogescholen, 2019)
- [Dublin-descriptoren bachelor en master](#)
- NVAO (z.d.). [Beoordelingskader accreditiestelsel Hoger Onderwijs Nederland](#)
- Onderwijs- en examenregeling, via [HU Onderwijs en Examenregeling \(OER\) en studiegidsen · HU](#)
- [Reglement Examencommissies](#)
- [Reglement Toetsen](#)
- [Richtlijn Onregelmatigheden College van Examencommissies Hogeschool Utrecht](#)
- [Studentenstatuut](#)

4. BEGRIPPENLIJST

In gesprekken over toetsing streven we naar een gemeenschappelijke taal, met als doel elkaar beter te begrijpen, ook wanneer inhoudelijk verschillende keuzes worden gemaakt. Gedeelde taal maakt bredere samenwerking tussen opleidingen mogelijk en helpt bij het effectief ondersteunen van opleidingen. De volgende begrippenlijst hoopt hieraan bij te dragen.

Afstudeereenheid

Een selectie van eenheden die een representatief beeld van het eindniveau geeft en, in veel gevallen, het sluitstuk van de opleiding vormt. Deze afstudeereenheid kan alle leerresultaten op eindniveau omvatten of een representatieve selectie ervan. In de Onderwijs- en Examenregeling worden aan de afstudeereenheid specifieke eisen gesteld. Alle Associate degree-opleidingen, bachelors en masters van de HU wijzen een afstudeereenheid aan.

Backward design

Ontwerpmethodiek waarbij een opleiding allereerst de beoogde leerresultaten op eindniveau vaststelt en vervolgens vanuit deze leerresultaten de leeruitkomsten van de afzonderlijke eenheden formuleert.

BKE/SKE

Basis- en Seniorkwalificatie Examinering. Professionalisering voor hbo-docenten op het gebied van toetsing, onderdeel van de Basis- en Seniorkwalificatie Didactische Bekwaamheden. Het beschikken over de BKE is verplicht om aangesteld te kunnen worden als examinator.

Constructive alignment

Dit principe stelt dat alle leer- en toetsingsactiviteiten, zowel op programma- als op cursusniveau, in constructieve afstemming moeten zijn met de beoogde leeruitkomsten. Bij een optimaal onderwijsontwerp is een goede afstemming tussen de beoogde leeruitkomsten, leeractiviteiten en toetsing cruciaal.

Datapunt

Begrip binnen programmatisch toetsen. Datapunten zijn betekenisvolle activiteiten die het leerproces en de ontwikkeling van de student richten. Andere woorden die in plaats van 'datapunt' ook worden gebruikt: bewijs(materiaal), prestatie, product. Essentieel is dat aan een 'datapunt' ook feedback wordt gekoppeld op het werk van de student.

Examinator

Een door de examencommissie aangewezen docent of deskundige die belast is met het afnemen van toetsen en het vaststellen van de uitslag daarvan.

Feedbackgeletterdheid

Feedbackgeletterdheid bij studenten is het vermogen om feedback te ontvangen, te interpreteren en te gebruiken om er van te leren. Het gaat om een set van vaardigheden en attitudes om de leerwaarde van feedback te (h)erkennen en hier vervolgens

ook consequenties aan te verbinden. Een docent is feedbackgeletterd, wanneer deze effectieve feedbackprocessen kan ontwerpen, evalueren en herontwerpen en kwaliteitsbesef en feedbackgebruik bij studenten weet te stimuleren.

High stakes moment

Begrip binnen programmatisch toetsen. Tijdens het high stakes moment wordt een beslissing genomen door de besliscommissie. Hiertoe levert de student een portfolio aan met daarin (een selectie van) de datapunten inclusief de feedback die verkregen is tijdens de low stakes en medium stakes momenten. Tijdens het high stakes moment wordt op basis van de inhoud, het aantal en de omvattendheid van de datapunten, inclusief feedback, én de verscheidenheid aan feedbackperspectieven besloten of de leeruitkomsten op het gewenste niveau worden beheerst. Deze beslissing leidt tot het al dan niet toekennen van een x-aantal EC. De high stakes beslissing is een *tentamen* in juridische zin en valt onder de borgende taak van de examencommissie (Biemond & Heeneman, 2024). Op deze beslissing is beroep mogelijk.

Leeruitkomst

Leeruitkomsten zijn datgene wat een student moet weten, begrijpen of kunnen toepassen na een leerperiode.

Leerwegonafhankelijk toetsen en beoordelen

Bij leerwegonafhankelijk toetsen liggen de leeruitkomsten vast en kan de weg daar naar toe, de leerweg, verschillen. Zo kan een student opgedane werkervaring verzilveren door deze te laten toetsen middels een zogenaamde leerwegonafhankelijke toets of beoordeling. Bij een leerwegonafhankelijke toets staat de toetsvorm vast, bij een leerwegonafhankelijke beoordeling kiest de student het eigen bewijsmateriaal.

Low stakes moment

Begrip binnen programmatisch toetsen. Tijdens een low stakes moment wordt een datapunt van rijke feedback voorzien om het leerproces te richten en inzicht te geven in de ontwikkeling van de student. Tijdens dit low stakes moment staat de leerfunctie centraal.

Medium stakes moment

Begrip binnen programmatisch toetsen. Tussentijds gesprek waarin de opleider met de student de informatie evalueert, die bij een aantal low stakes momenten is verzameld. Dit medium stakes moment is gericht op diagnose en op feed forward: waar staat de student en wat is de volgende stap in het leerproces?

Programmatisch toetsen

Onderwijsconcept waarbij vanuit een holistische blik de gehele ontwikkeling van een student wordt beschouwd. De doelstellingen van programmatisch toetsen zijn het optimaliseren van de betrouwbaarheid van beslissingen en het stimuleren van het leerproces van de student.

Bij programmatisch toetsen ontstaat het inzicht in de ontwikkeling van de studenten door het inzetten van een mix van datapunten. Datapunten zijn feedbackgericht en niet gekoppeld aan de toekenning van studiepunten. Beslissingen worden pas genomen als er voldoende zogenaamde datapunten zijn verzameld om een betrouwbare of robuuste beslissing te kunnen garanderen.

Prestaties

Een prestatie is het resultaat van de uitvoering van een beroepsopdracht en weerspiegelt een resultaat dat daadwerkelijk in de beroepspraktijk voorkomt.

Toets

Een meetinstrument om te beoordelen of een student een leeruitkomst behaald heeft, bijvoorbeeld een tentamen, beroepsproduct of assessment. Een toets omvat een onderzoek naar de kennis, het inzicht en de vaardigheden van de student, alsmede de beoordeling van de uitkomsten van dat onderzoek. Een toets kan primair worden ingezet ten behoeve van een te nemen beslissing over resultaten (de beslisfunctie van de toets) of ten behoeve van de ontwikkeling van de student (de leerfunctie van de toets). Toetsen met een beslisfunctie zijn wat de WHW definieert als 'tentamen'. Toetsen kunnen verschillende vormen hebben, zie 'toetsvorm'.

Toetsbekwaamheid

De deskundigheid die bij betrokkenen binnen de opleiding aanwezig moet zijn om kwaliteit te realiseren op alle onderdelen van het toetsweb. Binnen het HBO is de basis- en seniorkwalificatie examinering (BKE/SKE) de standaard voor toetsbekwaamheid. De basiskwalificatie examinering (BKE) richt zich op het toetsbekwaam handelen van een examinerator binnen de context van een cursus. De seniorkwalificatie examinering (SKE) richt zich op het toetsbekwaam handelen binnen de context van de opleiding als geheel.

Toetsbeleid

Het toetsbeleid vormt een samenhangend geheel van maatregelen en voorzieningen waarmee de toetskwaliteit en de visie op toetsen binnen een opleiding gerealiseerd kunnen worden. Toetsbeleid wordt op verschillende niveaus geformuleerd (HU-breed, instituut, eventueel opleiding) waarbij het beleid op het hogere niveau leidend is voor het onderliggende niveau.

Toetscyclus

Kwaliteitsmodel voor toetsing. Om kwalitatief goede toetsen te ontwikkelen, af te nemen en te evalueren wordt de toetscyclus gebruikt met daarin de verschillende toetsfases. Validiteit, betrouwbaarheid, functies en condities zijn belangrijke kwaliteitsspecten die in elke fase aan bod komen.

Toetsexpertgroep

Organisatieonderdeel dat zorg draagt voor een aantal cursusoverstijgende toetswerkzaamheden, zoals het beheer van het toetsprogramma, opstellen van beleid en ondersteunen van examinatoren. In veel, maar niet alle, instituten wordt gewerkt met een toetsexpertgroep.

Toetsorganisatie

Met de term toetsorganisatie wordt verwezen naar de wijze waarop docenten, toetsexpertgroep, examencommissie, toetscommissie, management en ondersteunende medewerkers doelgericht met elkaar samenwerken om de gewenste toetskwaliteit op alle onderdelen van het toetsweb te realiseren. De term verwijst dus niet naar het Toetscentrum van Hogeschool Utrecht.

Toetsprogramma

Het overzicht van de bewuste en beargumenteerde combinatie van toetsvormen en toetsfuncties die een samenhangend beeld geven van de eindkwalificaties van de opleiding.

Toetsvorm

Een toets heeft altijd een bepaalde toetsvorm. De keuze voor een toetsvorm hangt af van:

- de leeruitkomsten van een onderwijseenheid;
- het toetsprogramma en de plek van de betreffende toets daarin;
- de functie van de toets.

Voorbeelden van veel gebruikte toetsvormen zijn: multiple choice tentamen, tentamen met open vragen, assessment, beroepsproduct, portfolio, mondelinge toets, casus, reflectieverslag.

Toetsweb

Het toetsweb is een theoretisch model dat inzichtelijk maakt welke aspecten bij toetskwaliteit een rol spelen, hoe ze met elkaar samenhangen en hoe je de toetskwaliteit duurzaam kunt verankeren.

5. BRONNENLIJST

- Andriessen, A. (2015). *Handreiking kalibreersessies*. Hogeschool Utrecht. Geraadpleegd op 10 december 2024, van [Handreiking Kalibreersessies | Hogeschool Utrecht](#).
- Andriessen, D., Sluijsmans, D., Snel, M., & Jacobs, A. (2017). *Protocol Verbeteren en Verantwoorden van Afstuderen in het hbo 2.0*. Vereniging Hogescholen.
- Baartman, L. (z.d.). *KwaliteitsInstrument Toetsprogramma 2.0*. Geraadpleegd op 17 december 2024, van [Kwaliteitsinstrument Toetsprogramma](#).
- Baartman, L. & Prins, F. (2023). Kwaliteit van toetsprogramma's. In H. van Berkel, A. Bax, D. Joosten-ten Brinke, K. Beekman, & T. van Schilt-Mol (Reds.), *Toetsen in het hoger onderwijs* (pp. 53-65). Boom.
- Biemond, I., & Heeneman, S. (2024). Zorgen en borgen bij programmatisch toetsen. In T. van Schilt-Mol, & L. Baartman (Reds.), *Programmatisch toetsen: een verdieping. Inspiratie vanuit theorie en praktijk* (pp. 127-141). Boom.
- Biggs, J. B., & Tang, C. (2011). *Teaching for quality learning at university: What the student does* (3rd ed.). McGraw-Hill Education.
- Dirkx, K. & Joosten-ten Brinke, D. (2023). Gebruik van het testeffect. In H. van Berkel, A. Bax, D. Joosten-ten Brinke, K. Beekman, & T. van Schilt-Mol (Reds.), *Toetsen in het hoger onderwijs* (pp. 377-383). Boom.
- Draaijer, S. & Joosten-ten Brinke, D. (2015). Kwaliteit van toetstaken. In D. Sluijsmans, D. Joosten-ten Brinke, & T. van Schilt-Mol (Reds.), *Kwaliteit van toetsing onder de loep. Handvatten om de kwaliteit van toetsing in het hoger onderwijs te analyseren, verbeteren en borgen* (pp. 55-78). Garant.
- ECIO (2020). *Toegankelijk Toetsen en Examineren - Ruimer Denken: nu vasthouden en doorpakken!* Geraadpleegd op 18 december 2024, van [Publicaties - ECIO](#).
- Expertgroep BKE/SKE (2013). *Verantwoord toetsen en beslissen in het hoger beroepsonderwijs: Een voorstel voor een programma van eisen voor een basis- en seniorkwalificatie examinering (BKE/SKE)*. Vereniging Hogescholen.
- Gulikers, J., Van Schilt-Mol, T., Baartman, L. (2023). Formatief evalueren - een doelgericht en interactief proces. In H. van Berkel, A. Bax, D. Joosten-ten Brinke, K. Beekman, & T. van Schilt-Mol (Reds.), *Toetsen in het hoger onderwijs* (pp. 121-137). Boom.
- Hogeschool Utrecht (2022a). *Samen voor de toekomst, HU-visie op onderwijs en onderzoek*. Geraadpleegd op 17 december 2024, van [Nieuwe HU-visie op onderwijs en onderzoek | Hogeschool Utrecht](#).

Hogeschool Utrecht (2022b). *Reglement Medezeggenschap*. Geraadpleegd op 6 februari 2025, van [Reglement Medezeggenschap](#).

Hogeschool Utrecht (2022c). *Vrijstellingenbeleid Certificeringscommissie*. Geraadpleegd op 17 december 2024, van <https://husite.nl/tln/wp-content/uploads/sites/303/2022/12/Vrijstellingenbeleid-certificeringscie-TLN-dec.-2022.pdf>.

Hogeschool Utrecht (2023). *Kennis- en innovatieagenda* [Powerpointpresentatie]. Geraadpleegd op 16 december 2024, van [Regiegroep Samen Duurzaam](#).

Hogeschool Utrecht (2024a). *Handreiking generatieve AI en toetsing*. Geraadpleegd op 3 februari 2025, van [Handreiking generatieve AI en toetsing](#).

Hogeschool Utrecht (2024b). *Reglement examencommissies 2024-2025*. Geraadpleegd op 27 januari 2025, van [Rechten en plichten | Hogeschool Utrecht](#).

Hogeschool Utrecht (2024c). *Richtlijn Onregelmatigheden*. Geraadpleegd op 10 december 2024, van [Rechten en plichten | Hogeschool Utrecht](#).

Hogeschool Utrecht (2024d). *Reglement toetsen 2024-2025*. Geraadpleegd op 27 januari 2025, van [Rechten en plichten | Hogeschool Utrecht](#).

Hogeschool Utrecht (2025a). *Handreiking beoordelingsschalen*.

Hogeschool Utrecht (2025b). *Onderwijs- en examenregeling 2025-2026*.

Litjens, L. (2024). *Flexibel onderwijs: hoe benader je het?* Vernieuwonderwijs. Geraadpleegd op 12 december 2024, van <https://vernieuwonderwijs.nl/flexibel-onderwijs-hoe-benader-je-het/>.

Meijer, K., Van Schilt-Mol, T., Dobbelaer, M., Baartman, L., Van der Linden, J., & Munneke, L. (2020). Voortdurende toetsbekwaamheid in het hoger beroepsonderwijs, een eerste verkenning. *Examens*, 2020 (2), 24-34.

Munneke, L., & Rozendaal, J.S. (2023). Toetsen van onderzoekend vermogen. In H. van Berkel, A. Bax, D. Joosten-ten Brinke, K. Beekman, & T. van Schilt-Mol (Reds.), *Toetsen in het hoger onderwijs* (pp. 343-354). Boom.

NVAO Nederland (z.d.). *Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs Nederland*. Geraadpleegd op 18 december 2024, van [NVAO afdeling - rapport](#).

NVAO Nederland (2019). *Beoordeling bestaande experimenten leeruitkomsten [Protocol]*. Geraadpleegd op 16 december 2024, van [Beoordelingskader instellingsreview](#).

NVAO Nederland (2024). *Uitvoeringsregels accreditatiestelsel hoger onderwijs Nederland 2024*. Geraadpleegd op 18 december 2024, van [Uitvoeringsregels 2024](#).

Martens, R., Moerkerke, G., & Metz, A. (2023). Ontwikkelen van toetsbeleid. In H. van Berkel, A. Bax, D. Joosten-ten Brinke, K. Beekman, & T. van Schilt-Mol (Reds.), *Toetsen in het hoger onderwijs* (pp. 37-52). Boom.

Pastore, S. & Andrade, H.L. (2019). Teacher assessment literacy: A three-dimensional model. *Teacher and Teacher Education*, 2019 (84), 128-138.

Van Berkel, H., Bax, A., & Joosten-ten Brinke, D. (2023). Het toetsproces ontleed. In H. van Berkel, A. Bax, D. Joosten-ten Brinke, K. Beekman, & T. van Schilt-Mol (Reds.), *Toetsen in het hoger onderwijs* (pp.67-80). Boom.

Van Deursen, P., & van Zijl, E. (2015). Kwaliteit van de toetsorganisatie. In D. Sluijsmans, D. Joosten-ten Brinke, & T. van Schilt-Mol (Reds.), *Kwaliteit van toetsing onder de loep. Handvatten om de kwaliteit van toetsing in het hoger onderwijs te analyseren, verbeteren en borgen* (pp.113-132). Garant.

Van Onselen, L., Gijsen L., Koot, E., Van der Sar, M., De Jong, T., & Zitter, Y. (2023). *Missiegedreven werken, leren en opleiden: Succesfactoren voor Rijke Leeromgevingen*. Hogeschool Utrecht. Geraadpleegd op 17 december 2024, van [Succesfactoren en een ander perspectief op Rijke leeromgevingen I nieuwslectoraatberoeps onderwijs](#).

Van Rooyen T., De Nobel, D., Luyk, I., Sagasser, J. (2018). *KIT Plus, borgingsinstrument voor examencommissies*. Hogeschool Utrecht. Geraadpleegd op 16 december 2024, van <https://husite.nl/toetsing-nieuw/borgingsinstrument-examencommissies-kit-plus/>.

Van Schilt-Mol, T., & Baartman, L. (2023). Programmatisch toetsen. In H. van Berkel, A. Bax, D. Joosten-ten Brinke, K. Beekman, & T. van Schilt-Mol (Reds.), *Toetsen in het hoger onderwijs* (pp. 109-119). Boom.

Van Schilt-Mol, T., Baartman, L., Meijer, K., Van der Linden, J., Munneke, L., & Dobbelaer, M. (2020). *Kwaliteiten van de toetsbekwame hbo-docent*. Nijmegen: HAN.

Van Schilt-Mol, T., & Joosten-ten Brinke, D. (2023). Kwaliteit van toetsing geoperationaliseerd. In H. van Berkel, A. Bax, D. Joosten-ten Brinke, K. Beekman, & T. van Schilt-Mol (Reds.), *Toetsen in het hoger onderwijs* (pp. 25-35). Boom.

Van Schilt-Mol, T. (2022). Van piramide naar toetsweb: de (door)ontwikkeling van een kwaliteitszorginstrument om de kwaliteit van toetsing inzichtelijk te maken. *Examens*, 2022 (3), 13-22.

Schulte, R., Stan, L., Ziskoven, & J., Dijkers, J. (2023). *Inzicht in studentsucces, het HUGS model voor evaluatie en innovatie in het hoger onderwijs gericht op studentsucces*. Eindverslag van 4 jaar onderzoek van HU Gemeenschapsvorming & Studentbetrokkenheid. Hogeschool Utrecht. Geraadpleegd op 17 december 2024, van [Inzicht in Studentsucces I Hogeschool Utrecht](#).

Van der Vleuten, C. (2023). De ontwikkeling van toetsing in het onderwijs. In H. van Berkel, A. Bax, D. Joosten-ten Brinke, K. Beekman, & T. van Schilt-Mol (Reds.), *Toetsen in het hoger onderwijs* (pp. 15-23). Boom.

Wiggins, G., & McTighe, J. (2005). *Understanding by design* (2nd edition). Association for Supervision and Curriculum Development.

Vereniging Hogescholen (2022). *Selectielijst hogescholen 2013, actualisatie 2022*. Geraadpleegd op 16 december 2024, van <https://www.vereniginghogescholen.nl/kennisbank/vereniging-hogescholen/artikelen/selectielijst-hogescholen-versie-2022>.

Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. (2025, 1 januari). Overheid.nl. Geraadpleegd op 18 december 2024, van [wetten.nl - Regeling - Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek - BWBR0005682](https://wetten.nl/Regeling-Wet%20op%20het%20hoger%20onderwijs%20en%20wetenschappelijk%20onderzoek-BWBR0005682).

Zitter, I. (2021). *Leeromgevingen in het Beroepsonderwijs als knooppunten in onze maatschappij*. Hogeschool Utrecht. Geraadpleegd op 5 februari 2025, van [Leeromgevingen in het beroepsonderwijs als knooppunten in onze maatschappij | Hogeschool Utrecht](#).

BIJLAGE A

HU-VISIE OP ONDERWIJS EN ONDERZOEK: IMPACT OP TOETSING

De HU-visie op onderwijs en onderzoek *Samen voor de toekomst* (HU, 2022a) biedt een ontwikkelrichting voor het onderwijs. Hier sluiten we in dit hoofdstuk bij aan door een ontwikkelperspectief voor toetsen te schetsen. Dit ontwikkelperspectief richt zich op een drietal thema's: ontwikkelingsgericht toetsen, toetsen in rijke leeromgevingen en flexibel toetsen. Voor deze onderwerpen wordt op hoofdlijnen de impact op toetsing uitgewerkt.

Ontwikkelingsgericht toetsen

Binnen de HU verschuift het accent van 'leren om een toets te kunnen doen' naar 'een toets doen om ervan te leren', ofwel 'leren van toetsen'. Dit houdt in dat de toetsing zelf meer en meer ontwikkelingsgericht is.

Ontwikkelingsgericht toetsen kan op vele manieren. De essentie van deze manier van werken is het proces van feed-up, feedback en feed forward: aan welke leeruitkomsten werkt de student, waar staat de student nu en wat wordt de volgende stap? Dit vergt intensieve interactie tussen docent en student.

Kenmerkend voor ontwikkelingsgericht toetsen is ook dat de manier van toetsing de gewenste leerprocessen stimuleert. Het toetsprogramma kan bijvoorbeeld zo ontworpen worden, dat kennis, vaardigheden en houdingsaspecten herhaald en doorontwikkeld worden. Mogelijke toetsvormen die bij kunnen dragen aan meer ontwikkelingsgericht toetsen zijn diagnostische toetsen en voortgangstoetsen (Dirkx & Joosten-ten Brinke, 2023). Het structureel inbedden van het geven van feedback op conceptwerk van studenten of het geven van een ontwikkeladvies bij de beoordeling kan ook een manier zijn om te werken aan meer ontwikkelingsgericht toetsen.

Om ontwikkelingsgericht toetsen effectief te laten zijn, is feedbackgeletterdheid van zowel de docent als de student van groot belang, evenals een leeromgeving en leeractiviteiten die erop gericht zijn studenten uit te dagen en te ondersteunen om een actieve rol in het feedbackproces in te nemen (Gulikers, et al., 2023). De formatieve toetscyclus kan hierbij behulpzaam zijn.

Programmatisch toetsen is een concept waarmee ontwikkelingsgericht toetsen vormgegeven kan worden. Voor opleidingen die werken volgens de principes van programmatisch toetsen wordt hier in bijlage B verder op ingegaan.

Rijke leeromgevingen en toetsing

In *Samen voor de toekomst*, de HU-visie voor onderwijs en onderzoek (HU, 2022a), wordt geschetst dat we steeds meer gaan werken met missiegedreven onderwijs in rijke leeromgevingen. In dit hoofdstuk beschrijven we wat we daaronder verstaan en wat de implicaties zijn voor de toetsing.

We worden volop geconfronteerd met complexe maatschappelijke vraagstukken, zoals de energietransitie en de gezondheidskloof. Rond dit soort complexe vraagstukken wordt samen geleerd, gewerkt, geïnoveerd en onderzoek verricht, in uiteenlopende omgevingen.

De aanpak van deze missiegedreven opgaven vereist een rijk scala van methodologieën en benaderingen, evenals de inbreng van partners uit verschillende vakgebieden. Met een dergelijke transdisciplinaire benadering willen we kunnen bijdragen aan de maatschappelijke transitie die nodig zijn.

Het samenbrengen van onderwijs, onderzoek en praktijk om samen aan deze vraagstukken te kunnen werken, vraagt om andere manieren van leren en werken, waarbij onderzoeken en innoveren een plek krijgen. Om hier invulling aan te geven, ontstaan binnen het onderwijs van de HU in toenemende mate zogenaamde 'rijke leeromgevingen'.

Wat verstaan we onder een rijke leeromgeving?

Een leeromgeving zien we als de fysieke en digitale omgeving waarin lerenden actief zijn, inclusief alle materialen die in die omgeving te vinden zijn en de daarmee samenhangende sociaal-culturele context (Van Onselen et al., 2023).

Er is geen consensus in de literatuur over wat een leeromgeving rijk maakt. Op basis van de HU-visie gaan we voorlopig uit van een leeromgeving waarbij een maatschappelijk vraagstuk centraal staat, meerdere methodologieën en benaderingen nodig zijn, met inbreng van partners uit verschillende vakgebieden en disciplines. Kenmerkend voor rijke leeromgevingen is dat er gewerkt wordt aan het ontwikkelen van nieuwe oplossingsrichtingen voor complexe maatschappelijke vraagstukken. Dit kan gebeuren binnen bestaande opleidingen of over de grenzen van opleidingen heen. Zitter (2021) beschrijft hoe het ontwerpen van rijkere leeromgevingen in het beroepsonderwijs vorm kan krijgen.

Rol van toetsing bij een rijke leeromgeving

De nieuwe oplossingsrichtingen waaraan in de praktijk gewerkt wordt, maken dat de opbrengst van een leerproces van studenten vooraf niet helemaal is vast te stellen. De student draagt immers bij aan actuele vraagstukken die nog in ontwikkeling zijn. Naast de opbrengst van het leerproces spelen de totstandkoming van die opbrengst en de

“

Bij het formuleren van leeruitkomsten is het vraagstuk van de rijke leeromgeving leidend en wordt een relatie gelegd met de leeruitkomsten van de opleidingen die participeren in de leeromgeving.

competenties die de student nodig heeft om tot die opbrengst te komen een belangrijke rol in de toetsing. Toetsing wordt daarom in grotere mate procesgericht.

Het formuleren van leeruitkomsten als de beoogde leeropbrengsten van te voren niet vaststaan, is een uitdaging. Hierbij is het vraagstuk van de rijke leeromgeving leidend en wordt een relatie gelegd met de leeruitkomsten van de opleidingen die participeren in de leeromgeving. Als je nog niet weet welke oplossing of bijdrage de student levert bij een maatschappelijk vraagstuk, is een meer open toetsvorm of keuze uit een aantal vormen nodig. Hierbij dienen student, praktijkpartner en opleiding samen tot passende afspraken te komen, die aansluiten bij zowel het vraagstuk als de ontwikkelwensen van de student en de doelstelling en leeruitkomsten van de opleiding. Het ontwikkelen van een passend beoordelingsmodel zal daarbij op een andere manier gebeuren. Hierbij kan bijvoorbeeld een methodische aanpak of werkproces uit de beroepscontext of een overkoepelend vraagstuk de basis vormen van de leeruitkomsten. In samenspraak wordt afgestemd welke leeruitkomsten waar en door wie worden getoetst. Hierbij past een meer open toetsvorm zoals bijvoorbeeld een performance assessment.

Het beoordelen in een rijke leeromgeving met globale leeruitkomsten en meer open toetsvormen verandert ook. Hierbij past geen analytische beoordeling, maar eerder een holistische kijk vanuit verschillende perspectieven. Een antwoord van een student is bovendien niet altijd goed of fout, als examinerer kijk je of de gemaakte keuzes door de student verantwoord kunnen worden. Bij het beoordelen in een dergelijke context is het extra belangrijk dat beoordelaars met elkaar kalibreren.

Rijke leeromgevingen vragen daarnaast om een herziening van diverse taken en rollen in het toetsproces. Naast de examinerer vanuit de eigen opleiding, zijn er meerdere stakeholders betrokken in de leeromgeving, mensen vanuit de beroepspraktijk en/of vanuit onderzoek, andere studenten of docenten van andere opleidingen. Welke rol hebben zij in het toetsproces? Betrokkenen maken hierin in samenspraak keuzes met elkaar en leggen dit vast. Opleidingen kunnen bijvoorbeeld kijken of het mogelijk is om voor de rijke leeromgeving examinatoren aan te wijzen van een andere opleiding. Examencommissies kijken bij het borgen van toetskwaliteit in een rijke leeromgeving of voor alle stappen in het toetsproces de taken en rollen goed zijn beschreven voor alle stakeholders.

Flexibel toetsen

In *Samen voor de toekomst*, de HU-visie op onderwijs en toetsing (2022a), wordt beschreven dat we het mogelijk gaan maken voor studenten om onderwijs te volgen dat aansluit bij hun persoonlijke voorkeuren. Naast een vastomlijnd onderwijsaanbod creëren we ook meer ruimte en flexibiliteit voor studenten die daar behoefte aan hebben. Hierbij is het van belang dat ambitie en organiseerbaarheid in balans zijn.

Flexibeler toetsen is zowel mogelijk voor opleidingen die werken met reguliere onderwijseenheden als opleidingen die onderwijseenheden specificeren naar eenheden van leeruitkomsten (zie hieronder Wet leeruitkomsten).

Bij het ontwerpen van onderwijs dat ruimte biedt om aan te sluiten bij de persoonlijke voorkeuren van de student spelen toetsing en leeruitkomsten een belangrijke

rol. Hiermee borgen we de kwaliteit van persoonlijke opleidingstrajecten en daarom stellen we een aantal kwaliteitseisen aan het formuleren van leeruitkomsten. Wat we precies onder leeruitkomsten verstaan, wordt beschreven in [paragraaf 2.3.2](#). Studentbehoefte aan flexibilisering kan langs een viertal dimensies (Litjens, 2024) bekeken worden. Voor toetsing kijk je dan naar de volgende aspecten:

- *Wat*: de inhoud van wat er getoetst wordt
- *Waar*: plaats waar de toets plaatsvindt
- *Wanneer*: moment of tijdstip van de toets
- *Hoe*: vorm van de toets

Voor het bevorderen van studentsucces en het bevorderen van inclusie kun je bijvoorbeeld standaard meerdere opties om leeruitkomsten aan te tonen aanbieden. Hierbij kun je denken aan een beroepsopdracht waarbij de vorm door de student in te vullen is of aan meerdere afnamemomenten van een toets.

Het formuleren van leeruitkomsten op een leerwegonafhankelijke manier maakt het mogelijk om ook het toetsen en beoordelen leerwegonafhankelijk uit te voeren. Opleidingen kunnen ervoor kiezen studenten de gelegenheid te bieden om leeruitkomsten aan te tonen op basis van bewijsmateriaal uit de eigen beroepspraktijk. Zo kan een student opgedane werkervaring verzilveren door deze te laten toetsen middels een zogenaamde leerwegonafhankelijke beoordeling.

Wet leeruitkomsten (2024)

In september 2024 heeft de Eerste Kamer ingestemd met het wetsvoorstel “Wet Leeruitkomsten Hoger Onderwijs”. De nieuwe wet maakt het mogelijk om te werken met eenheden van leeruitkomsten (ELU's), naast de huidige praktijk waarin opleidingen opgebouwd zijn uit reguliere onderwijsseenheden. Bij onderwijsseenheden zijn leeruitkomsten (dat wat studenten moeten kennen en kunnen), leeractiviteiten (hoe ze die leeruitkomsten kunnen verwerven) en toetsing (hoe ze kunnen aantonen dat ze de leeruitkomsten beheersen) aan elkaar gekoppeld. Oftewel: studenten schrijven zich in voor een onderwijsseenheid, volgen dan (min of meer vaste) leeractiviteiten en maken dan de bijbehorende toets.

De nieuwe wet Leeruitkomsten maakt het mogelijk dat deze “bouwstenen” als het ware losgeknipt worden. Studenten kunnen dan nog steeds kiezen voor de vaste route, met de door de opleiding geboden leeractiviteiten en vaste toetsing, maar hebben ook de mogelijkheid om werkervaring in te brengen en eigen keuzes te maken in leeractiviteiten. Doordat de toetsing leerwegonafhankelijk is gemaakt, is het mogelijk de ontwikkelde leeruitkomsten ook daadwerkelijk aan te tonen. Een opleiding kan de keuze maken om helemaal óf gedeeltelijk over te stappen op eenheden van leeruitkomsten. In alle gevallen moet er minimaal één volledig uitgewerkte route beschikbaar zijn voor studenten.

Studenten maken hun keuzes altijd in overleg met de opleiding en leggen dit vast in een studieplan. Vanzelfsprekend is goede begeleiding vanuit de opleiding hierbij cruciaal, waarbij er onder andere gekeken wordt of de keuzes van de student passen bij de betreffende leeruitkomst.

Zie voor meer informatie de FAQ Wet Leeruitkomsten (2025) op ÉÉN HU.

BIJLAGE B

PROGRAMMATISCH TOETSEN

Deze tekst geldt alleen voor opleidingen die werken volgens de principes van programmatisch toetsen. We willen hierbij benadrukken dat programmatisch toetsen geen HU-beleid is, maar een mogelijke keuze van een opleiding. Van belang is dat de keuze die gemaakt wordt, past bij de visie van de opleiding op onderwijs en toetsing en het beroep waartoe wordt opgeleid.

In dit hoofdstuk zoomen we in op één van de mogelijke manieren om ontwikkelingsgericht te toetsen, namelijk programmatisch toetsen. Deze manier van toetsen is dusdanig anders dan andere manieren van toetsen dat aanvullende beleidsafspraken noodzakelijk zijn.

Inleiding

Programmatisch toetsen is een onderwijsconcept waarbij vanuit een holistische blik de gehele ontwikkeling van een student wordt beschouwd (Van Schilt-Mol & Baartman, 2023). De doelstellingen van programmatisch toetsen zijn het optimaliseren van de betrouwbaarheid van beslissingen en het stimuleren van het leerproces van de student.

Bij programmatisch toetsen ontstaat het inzicht in de ontwikkeling van de studenten door het inzetten van een mix van verschillende zogenoemde datapunten. Kenmerkend voor de losse datapunten (zoals bijvoorbeeld scores op toetsen, reflectieverslagen, peer-evaluaties, beroepstaken, etc.) is dat deze feedbackgericht zijn en niet gekoppeld zijn aan de toekenning van studiepunten. Beslissingen worden pas genomen als er voldoende zogenaamde datapunten zijn verzameld om een betrouwbare of robuuste beslissing te kunnen garanderen. De veelheid aan feedbackperspectieven die tijdens de beslissing in ogenschouw wordt genomen, vergroot de betrouwbaarheid van de beslissing (Van Schilt-Mol & Baartman, 2024).

In [paragraaf 1.3](#) zijn drie functies van toetsing beschreven: de leerfunctie, de beslisfunctie en de evaluatieve functie. Bij programmatisch toetsen is er sprake van een continuüm van de leerfunctie en de beslisfunctie. In deze paragraaf gaan we in op de consequenties hiervan voor de borging van toetskwaliteit, voor het aanwijzen van examinatoren, beroepsmogelijkheden voor studenten, het omgaan met (vermoedens van) fraude en de verplichte bewaartermijnen.

Begripsomschrijvingen¹⁷

Ten behoeve van de borging van toetskwaliteit, voor het verkrijgen van helderheid met betrekking tot de beroepsprocedure en voor de inrichting van de noodzakelijke systemen, gaan we bij programmatisch toetsen uit van de volgende begripsomschrijvingen van datapunten, low stakes momenten, medium stakes momenten en high stakes momenten:

Datapunten zijn betekenisvolle activiteiten die het leerproces en de ontwikkeling van de student richten. *Andere woorden die in plaats van 'datapunt' ook worden gebruikt binnen opleidingen die programmatisch toetsen: bewijs(materiaal), prestatie, product.*

Essentieel is dat aan een 'datapunt' ook feedback wordt gekoppeld op het werk van de student. Deze feedback, op één datapunt, wordt tijdens een low stakes moment gegeven.

Tijdens een **low stakes moment** wordt een datapunt van rijke feedback voorzien om het leerproces te richten en inzicht te geven in de ontwikkeling van de student. Tijdens dit low stakesmoment staat de leerfunctie centraal.

Medium stakes moment: tussentijds gesprek waarin de opleider met de student de informatie evalueert, die bij een aantal low stakes momenten is verzameld. Dit medium stakes moment is gericht op diagnose en op feed forward: waar staat de student en wat is de volgende stap in het leerproces?

High stakes moment: Tijdens het high stakes moment wordt een *beslissing* genomen door de besliscommissie bestaande uit één of meerdere examinatoren. Hiertoe levert de student een portfolio aan met daarin (een selectie van) de datapunten inclusief de feedback die verkregen is tijdens de low stakes en medium stakes momenten. Tijdens het high stakes moment wordt op basis van de inhoud, het aantal en de omvang van de datapunten, inclusief feedback, én de verscheidenheid aan feedbackperspectieven besloten of de leeruitkomsten op het gewenste niveau worden beheerst. Deze beslissing leidt tot het al dan niet toekennen van een x-aantal EC. De high stakes beslissing is een *tentamen* in juridische zin en valt onder de borgende taak van de examencommissie (Biemond & Heeneman, 2024). Op deze beslissing is beroep mogelijk.

Examinatoren, besliscommissie en beslisproces

De examencommissie wijst examinatoren aan voor het nemen van high stakes beslissingen (Biemond en Heeneman, 2024). Bij eenheden van 15 EC wordt de high stakes beslissing genomen door één of meerdere examinatoren. Bij eenheden van 30 EC of meer wordt de high stakes beslissing genomen door meerdere examinatoren. Dit geldt ook voor (delen van) de afstudeereenheid.

¹⁷ Een van de kenmerken van programmatisch toetsen is de verwevenheid van onderwijs en toetsing. Er wordt gewerkt in een continuüm waarbij de leerfunctie en beslisfunctie in elkaar overgaan. Zo wordt er bij programmatisch toetsen gesproken van low stakes beslissingen en medium stakes beslissingen. Bij de HU kiezen we ervoor om, wanneer het om toetsing gaat, de woorden 'beslisfunctie' en 'beslissing' te reserveren voor toetsen waarbij resultaten worden geregistreerd in Osiris. Dit doen we onder meer om helderheid te bieden over beroepsmogelijkheden en om duidelijkheid te bieden voor het inrichten van de noodzakelijke systemen en over bewaartermijnen.

Bij programmatisch toetsen wordt ook wel gesproken over een besliscommissie die de high stakes beslissing neemt. Deze besliscommissie bestaat uit één of meerdere examinatoren. Bij eenheden van 30 EC of meer bestaat de besliscommissie altijd uit meerdere examinatoren.

Het is passend bij de verantwoordelijkheid van de examencommissie om de opleiding richtlijnen/aanwijzingen te geven voor de samenstelling van de besliscommissie en het zorgvuldig inrichten van het beslisproces (art.7.12b lid 1 onder a WHW; Biemond & Heeneman 2024). Er kunnen eisen worden gesteld met betrekking tot duurzame professionalisering, bijvoorbeeld voor wat betreft holistisch beoordelen.

Feedbackgeletterdheid

De doelstellingen van programmatisch toetsen zijn het leren van studenten te ondersteunen en de betrouwbaarheid van beslissingen te optimaliseren. Voor beide doelstellingen is het proces van feed-up, feedback en feed forward essentieel. Daarom is het van belang dat er aandacht is voor feedbackgeletterdheid van de feedbackgevers: onder meer HU-begeleiders, vakdocenten en feedbackgevers vanuit de beroepspraktijk. Professionalisering op feedbackgeletterdheid is dan ook cruciaal.¹⁸

Ook is het belangrijk dat studenten leren om feedback te zoeken, te waarderen, te begrijpen, te gebruiken en te geven (Gulikers et al, 2023). In het onderwijs dient dan ook ruime aandacht te zijn voor feedbackgeletterdheid.

Archivering

Alle datapunten inclusief feedback die gebruikt zijn bij een high-stakes-beslissing, moeten worden gearchiveerd. Daarnaast wordt het ingevulde beslisformulier gearchiveerd. Om de bewaartermijn te bepalen wordt onderscheid gemaakt tussen afstudeerwerk en niet-afstudeerwerk. De omschrijvingen en termijnen in de HBO-selectielijst (Vereniging Hogescholen, 2022) zijn hierbij leidend.

Remediëren

Indien de high stake beslissing in de eerste toetskans 'niet op niveau', 'onvoldoende' of cijfermatig onvoldoende is (lager dan 5,5), dan kan de student verbeterd of aanvullend bewijs indienen in toetskans 2. De student krijgt hiertoe een remediëringsoverdracht van de besliscommissie. Het is aan de opleiding zorg te dragen voor heldere remediëringprocedures. Het is aan de examencommissie om daarop toe te zien.

Leveren en borgen van toetskwaliteit

Examencommissies kijken bij het borgen van toetskwaliteit bij programmatisch toetsen onder meer of voor alle stappen in het toetsproces de taken en rollen goed zijn beschreven voor alle betrokkenen en of procedures duidelijk zijn en nageleefd worden.

Zowel voor de opleiding als voor de examencommissie geldt daarnaast het volgende:

Bij het leveren en borgen van toetskwaliteit is de kwaliteit van het toetsprogramma relevant (zie paragraaf 2.2, Toetsprogramma). Bij programmatisch toetsen is het

¹⁸ Ook klanten, cliënten en patiënten kunnen waardevolle feedback geven vanuit het perspectief van de gebruiker of ontvanger. Voor dit feedbackperspectief is professionalisering niet aan de orde.

toetsprogramma de bewust samengestelde combinatie van datapunten en high stakes beslissingen. De kwaliteit van afzonderlijke datapunten blijft belangrijk, maar uiteindelijk moet de kwaliteit van het geheel op orde zijn. Het KIT 2.0 (Baartman, z.d.) is een waardevol instrument om de kwaliteit van het toetsprogramma te evalueren.

Bij de datapunten kan gekeken worden:

- in hoeverre de datapunten en feedback inzicht verschaffen met betrekking tot het bereiken van een leeruitkomst, en de communicatie naar de student hierover;
- of er heldere afspraken zijn die garanderen dat het geheel aan datapunten een goede afspiegeling vormt van de leeruitkomsten en of helder wordt gecommuniceerd naar studenten binnen welke kaders zij datapunten zelf mogen invullen, bijvoorbeeld wat betreft inhoud en vorm;
- of er heldere afspraken zijn die frauderisico's minimaliseren, zoals bijvoorbeeld datapunten waarbij de student zelf zichtbaar/hoorbaar is (presentaties, gesprekken, opnames etc);
- in hoeverre het duidelijk is waar, wanneer en in welke vorm de datapunten in het portfolio worden ingeleverd en in hoeverre daarbij gebruik wordt gemaakt van een plagiaatscan;
- of er heldere afspraken zijn over het geven van feedback;
- de kwaliteit van de feedbackformulieren;
- de richtlijnen voor feedback;
- de naleving van de richtlijnen en procedures.

Fraudepreventie

De opleiding dient in haar toetsbeleid te beschrijven op welke manieren geprobeerd wordt fraude te voorkomen. Een mogelijkheid is bijvoorbeeld om aan het high stakes moment een criteriumgericht interview te koppelen, waarin doorgevraagd wordt op de kennis en vaardigheden van de student. De examencommissie dient de maatregelen die een opleiding heeft genomen om fraude te voorkomen te evalueren. Uitleg over authentieke bewijsvoering, sancties en ethisch handelen binnen opleiding en beroep, hoort deel uit te maken van het onderwijs.

Omgaan met vermoedens van onregelmatigheden

De low stakes en medium stakes momenten zijn geen tentamens *in juridische zin*. De examencommissie heeft hierbij dan ook geen wettelijke bevoegdheid. Onregelmatigheden bij één of meer afzonderlijke datapunten kunnen er echter toe leiden dat de besliscommissie niet in staat is op een correcte manier een beslissing te nemen over de prestaties van de student (Biemond en Heenemans, 2024). Indien er een vermoeden is dat een student een onregelmatigheid pleegt bij een afzonderlijk datapunt, dan is in de eerste plaats de opleiding aan zet om daar actie op te nemen.

De opleiding kan hier maatregelen nemen op basis van het studentenstatuut (Richtlijn Onregelmatigheden, 2024c). Te denken valt aan een meldingsprocedure voor begeleiders en het noteren van de verdenking op het feedbackformulier (Biemond en Heenemans, 2024). Belangrijk hierbij is dat de student vroegtijdig op de hoogte wordt gesteld van het vermoeden, ter bewustwording.

Indien er tijdens het high stakes moment vermoedens zijn van onregelmatigheden, dan melden de examinatoren dit bij de examencommissie.

Wettelijke kaders en programmatisch toetsen

In de wet op het hoger onderwijs is bepaald dat 'het borgen van de kwaliteit van tentamens en examens' een taak is van de examencommissie. Onder 'tentamen' wordt in de wet het volgende verstaan: 'een onderzoek naar de kennis, het inzicht en de vaardigheden van de examinandus¹⁹, alsmede de beoordeling van de uitkomsten van dat onderzoek' (Art. 7.10 lid 1 WHW). Alle tentamens samen vormen het 'examen': 'Indien de tentamens (...) met goed gevolg zijn afgelegd, is het examen afgelegd, voor zover de examencommissie niet heeft bepaald dat het examen tevens omvat een door haar zelf te verrichten onderzoek als bedoeld in het eerste lid' (Art. 7.10 lid 2 WHW).

Wat betekent dit voor het borgen van de toetskwaliteit bij programmatisch toetsen? Een 'tentamen' in de wettelijke betekenis van het woord, kan allerlei vormen hebben. We spreken hierbij van toetsvormen, of prestaties, zoals bijvoorbeeld een beroepsproduct, een kennistoets, een assessment of een portfoliotoets. Binnen programmatisch toetsen wordt vaak gebruik gemaakt van een digitaal portfolio, waarin het werk van de student én de daarop gegeven feedback wordt verzameld (Biemond & Heeneman, 2024).

Volgens de wet behoort 'de beoordeling van de uitkomsten van het onderzoek' tot het tentamen (Art. 7.10 lid 1 WHW). Het afnemen van tentamens en het vaststellen van de uitslag dient te worden gedaan door een examiner²⁰ (Art. 7.12c WHW) en heeft rechtsgeldigheid. Bij programmatisch toetsen is de high stakes beslissing, die wordt genomen op basis van het portfolio, een tentamen *in juridische zin*. Deze beslissing valt onder de borgende taak van de examencommissie. Het nemen van de high stakes beslissing en het vaststellen van de uitslag ervan is dan ook aan een of meerdere examinatoren.

Bij programmatisch toetsen wordt deze beslissing gebaseerd op de informatie die verkregen is uit een groot aantal datapunten met bijbehorende feedback, bijvoorbeeld van docenten, professionals uit het werkveld, opdrachtgevers of medestudenten. De feedback die in dit leertraject op losse datapunten wordt gegeven is geen beoordeling in juridische zin. Ook de low stakes en de medium stakes momenten zijn geen beoordeling *in juridische zin*. Bij de low stakes en medium stakes, staat namelijk vooral de leerfunctie centraal.

Het is de verantwoordelijkheid van de opleiding om het onderwijs- en feedbackproces zodanig in te richten dat een high stakes beslissing voor de student geen verrassing is.

¹⁹ Examinandus: student

²⁰ Voor het afnemen van tentamens en het vaststellen van de uitslag daarvan wijst de examencommissie examinatoren aan (Art. 7.12c WHW).

COLOFON

Uitgave

Hogeschool Utrecht, Dienst Onderwijs, Onderzoek & Studentzaken
© mei 2025

Auteurs

Marika Brijder
Karin Vogelaar

Fotografie

Corné Clemens

Vormgeving

RAAK Grafisch Ontwerp, Utrecht

**HIER
KOMT
ALLES
SAMEN**